



ДОСЛІДНИЦЬКА СЛУЖБА
ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

**ПУТІВНИК
ПО ЗАКОНОДАВСТВУ У СФЕРІ
СВРН-БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ**

Київ 2026

Путівник по законодавству у сфері CBRN-безпеки в Україні*

***Анотація.** Путівник по законодавству як дорожня карта – орієнтир у системі законодавчих актів – висвітлює правове регулювання у сфері хімічної, біологічної, радіаційної та ядерної (Chemical, Biological, Radiological, Nuclear – CBRN) безпеки в Україні, міжнародні акти, стандарти CBRN-безпеки та напрями удосконалення законодавства у контексті євроінтеграції України.*

Путівник складається із трьох розділів, в яких: охарактеризовано стан законодавчого забезпечення CBRN-безпеки в Україні; систематизовано акти міжнародного права та acquis ЄС у сфері CBRN-безпеки; окреслено напрями законодавчого мейнстрімінгу в реалізації CBRN-безпеки в Україні. Путівник також містить глосарій термінів, що вживаються в цій сфері та Карту гармонізації законодавства України у сфері CBRN-безпеки.

***Ключові слова:** CBRN (ХБРЯ), хімічна безпека, біологічна безпека, радіаційна безпека, ядерна безпека, євроінтеграція, цивільний захист, правове регулювання, акти міжнародного права.*

Зміст

Вступна частина	5
Розділ 1. Правове регулювання забезпечення хімічної, біологічної, радіаційної та ядерної безпеки в Україні.....	11
Розділ 2. Консолідовані акти міжнародного права та acquis ЄС у сфері CBRN-безпеки	28
2.1. Система універсальних актів міжнародно-правового регулювання CBRN-безпеки та стратегічного управління ризиками.	28
2.2. Система нормативно-правових актів Європейського Союзу у сфері CBRN-безпеки	38
2.3. Система стратегічних і доктринальних актів НАТО у сфері CBRN-безпеки.	52
Розділ 3. Перспективи євроінтеграції України: законодавчий трек парламенту щодо CBRN-безпеки	56
Висновки.....	64
<i>Додаток 1</i>	<i>68</i>
<i>Додаток 2</i>	<i>72</i>

Перелік умовних скорочень

АЕС	– атомна електростанція
ВООЗ	Всесвітня організація охорони здоров'я
ДІАРУ	– Державна інспекція ядерного регулювання України
ДСК	– для службового користування
ДСНС	– Державна служба України з надзвичайних ситуацій
ДПСУ	– Державна прикордонна служба України
ЄС	– Європейський Союз
ЗМУ	– зброя масового знищення (ураження)
ЗСУ	– Збройні Сили України
КК України	– Кримінальний кодекс України
КМУ	– Кабінет Міністрів України
КПК України	– Кримінальний процесуальний кодекс України
МАГАТЕ (ІАЕА)	– Міжнародне агентство з атомної енергії (International Atomic Energy Agency)
МВС	– Міністерство внутрішніх справ України
МЗС	– Міністерство закордонних справ України
Міндовкілля	– Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України
МОУ	– Міністерство оборони України
МОЗ	– Міністерство охорони здоров'я України
НАТО (NATO)	– Північноатлантичний альянс (North Atlantic Treaty Organization)
ООН	– Організація Об'єднаних Націй
СБУ	– Служба безпеки України
СЗРУ	– Служба зовнішньої розвідки України
ХБРЯ (CBRN)	– хімічна, біологічна, радіаційна/радіологічна та ядерна (безпека) (Chemical, Biological, Radiological, Nuclear)

Вступна частина

Сфера хімічної, біологічної, радіаційної та ядерної (далі – CBRN*) безпеки є однією з ключових складових сучасної системи міжнародної та національної безпеки. В умовах повномасштабної війни питання захисту від CBRN-загроз набуває особливої актуальності, що на сьогодні визначається кількома взаємопов'язаними чинниками.

По-перше, це існування прямих воєнних загроз, пов'язаних із триваючою агресією російської федерації проти України. Використання тактики ядерного шантажу, обстріли територій поблизу ядерних об'єктів, ризики диверсій на хімічних підприємствах і потенційне застосування біологічних агентів створюють реальну небезпеку для життя та здоров'я населення, війська, а також для довкілля. По-друге, актуальність проблеми CBRN-безпеки в Україні зумовлена недосконалістю чинної нормативно-правової бази, яка здебільшого була сформована в мирний час і не враховує специфіку воєнних дій та гібридних загроз².

Небезпека хімічного, біологічного, радіаційного та ядерного характеру полягає у високій непередбачуваності та масштабності наслідків для населення, довкілля, війська та критичної інфраструктури. Умови воєнного стану лише посилюють ці ризики, адже ціллю атак або джерелом загроз можуть стати об'єкти хімічної промисловості, енергетики та науково-технічної сфери.

У зв'язку з цим забезпечення ефективного CBRN-захисту є одним із ключових пріоритетів політики національної безпеки, що включає систему раннього виявлення та моніторингу, підготовку персоналу та населення до дій у надзвичайних ситуаціях, налагоджену взаємодію між цивільними та військовими структурами, міжнародну координацію та обмін даними.

Як зазначається у політиці НАТО, «загрози CBRN стали численнішими та різноманітнішими», а «потенційне використання матеріалів CBRN залишається фундаментальною загрозою нашій безпеці»³.

Для України, яка перебуває у стані війни й має об'єкти ядерної та хімічної інфраструктури, питання CBRN-безпеки (захисту) є стратегічним, оскільки

* CBRN – скорочення від англійських слів Chemical, Biological, Radiological, Nuclear, що у перекладі означає хімічний, біологічний, радіологічний та ядерний (CBRN-захист, CBRN-загрози тощо). Цей термін використовується у міжнародній практиці для позначення комплексу загроз, пов'язаних із застосуванням або витоком небезпечних хімічних речовин, біологічних агентів, джерел іонізуючого випромінювання та ядерних матеріалів. У сучасному правовому та безпековому дискурсі CBRN-безпека охоплює як питання запобігання аваріям і катастрофам, так і протидію воєнним і терористичним загрозам, що мають транскордонний характер і становлять небезпеку для населення, довкілля та міжнародної стабільності. Організацією Північноатлантичного договору створено оновлені та посилені рамки (reinforced, modernized framework) для реагування на CBRN-загрози, тобто розроблено сучасну систему стандартів і механізмів, які інтегруються у національні системи цивільного захисту країн-партнерів, включно з Україною. У Путівнику термін CBRN взято із європейських правових актів. Під терміном ХБРЯ (орієнтовно відповідник CBRN) розуміється хімічна, біологічна, радіаційна, ядерна безпека.

² Гриб В. Як Україна готується адаптувати стандарти CBRN під військові реалії. *Інформаційне агентство Інтерфакс-Україна*. 2024. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/963035.html>

³ NATO's Chemical, Biological, Radiological and Nuclear (CBRN) Defence Policy. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2022/06/14/natos-chemical-biological-radiological-and-nuclear-cbrn-defence-policy>

визначає здатність держави гарантувати безпеку своїх громадян і стійкість системи національної оборони.

На сучасному етапі сфера CBRN-безпеки є комплексним напрямом, що охоплює військовий, цивільний, гуманітарний та технічний виміри, забезпечуючи багаторівневий захист держави та суспільства, хоча історично вона розвивалася як відповідь на загрозу застосування зброї масового знищення (ураження) (далі – ЗМУ).

Зокрема, у військовій площині CBRN-безпека спрямована на захист військових формувань та критичної інфраструктури, у гуманітарній – на безпеку цивільного населення, евакуацію та медичну допомогу, у технічній – на розвиток систем моніторингу, раннього попередження та реагування, а у безпековій – на інтеграцію в загальну систему національної безпеки, що, своєю чергою, є складовою європейської моделі стійкості до CBRN-загроз.

CBRN охоплює чотири категорії небезпек: хімічні (токсичні речовини, бойові отруйні гази, промислові хімікати), біологічні (патогени, біотоксини, біотероризм), радіаційні (джерела іонізуючого випромінювання, радіоактивні матеріали) та ядерні (ядерна зброя, матеріали для її створення, диверсії та аварії на АЕС). Важливою особливістю є подвійний характер використання цих технологій: вони критично необхідні для медицини, енергетики та промисловості, але водночас можуть бути використані для вчинення злочинів.

Міжнародний вимір є чинником, що зумовлює актуальність проблематики CBRN-безпеки, з огляду на участь України у Договорі про нерозповсюдження ядерної зброї⁴, Конвенції про заборону хімічної зброї⁵ та Конвенції про біологічну зброю⁶, а також співпрацю з Організацією Північноатлантичного договору (далі – НАТО) та Європейським Союзом (далі – ЄС) у сфері CBRN-безпеки (захисту), що накладає на державу додаткові зобов'язання щодо дотримання міжнародних стандартів та інтеграції в європейську систему безпеки.

Спільний безпековий простір ЄС зумовлює створення єдиних стандартів реагування на надзвичайні ситуації, включно з біологічними, хімічними та радіаційними/радіологічними загрозами, що є важливим етапом у зміцненні національної безпеки України та її поступового входження до європейської системи колективної безпеки. У європейському контексті CBRN розглядається як парасолькове поняття, що виходить за межі виключно хімічної, біологічної, радіаційної/радіологічної та ядерної сфери, оскільки включає цивільний захист, управління ризиками, готовність і реагування, а також антитерористичний та військовий компоненти. Це знайшло своє відображення у Плані дій ЄС у сфері

⁴ Договір про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_098#Text

⁵ Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення від 13 січня 1993 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_182#Text

⁶ Конвенція про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсинної зброї і про їх знищення від 10 квітня 1972 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU71K09U>

хімічного, біологічного, радіологічного та ядерного захисту 2009 року⁷ (далі – План дій), що був оновлений у 2017 році⁸.

Зазначений документ має рамковий характер і визначає узгоджені підходи для держав-членів та партнерів у сфері запобігання, виявлення, підготовки та реагування на CBRN-інциденти. У 2021 році відбулася важлива трансформація підходу ЄС до CBRN-безпеки, яка полягала не в окремому оновленні Плану дій, а в інституційній інтеграції CBRN-спроможностей у компонент Механізму цивільного захисту ЄС – rescEU (стратегічний резерв ЄС, який складається зі спроможностей для авіаційного гасіння лісових пожеж, медичної авіаційної евакуації, екстрених медичних команд, а також створення запасів медичного обладнання та/або засобів індивідуального захисту)⁹, а також зміцненні міжвідомчої співпраці та використанні мережі CBRN Centres of Excellence¹⁰ для обміну знаннями й найкращими практиками.

Одночасно з цим відбувається інтеграція національної системи CBRN-безпеки (захисту) у ширший міжнародний безпековий контекст у взаємодії з механізмами НАТО¹¹. Політика НАТО у сфері CBRN-захисту (2022)¹², ухвалена на Мадридському саміті, встановлює посилену та модернізовану рамку для стримування й оборони від CBRN-загроз. Вона інтегрує CBRN-захист у базову оборонну позицію Альянсу, приділяючи пріоритетну увагу готовності до викликів з боку держав (зокрема росії) та зміцненню спроможностей швидкого реагування. Цей документ є ключовим кроком у формуванні сучасної системи колективної безпеки, яка поєднує військові та цивільні інструменти для ефективного протистояння загрозам ЗМУ.

Важливо відзначити, що політики ЄС та НАТО складають відкриту частину політики CBRN-безпеки в Україні, вони формують стратегічні орієнтири та забезпечують інтеграцію України в європейську систему безпеки. Але є і закрита частина нормативного забезпечення CBRN-безпеки – військові доктрини та урядові постанови, що визначають конкретні завдання і порядок дій у цій сфері.

⁷ EU action plan on chemical, biological, radiological and nuclear security. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Ajl0030>

⁸ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Action Plan to enhance preparedness against chemical, biological, radiological and nuclear security risks. URL: https://encircle-cbrn.eu/wp-content/uploads/2017/04/CELEX_52017DC0610_EN_TXT.pdf

⁹ Commission Implementing Decision (EU) 2021/88 of 26 January 2021 amending Implementing Decision (EU) 2019/570 as regards rescEU capacities in the area of chemical, biological, radiological and nuclear incidents (notified under document C(2021) 313) (Text with EEA relevance). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_impl/2021/88/oj/eng

¹⁰ Європейські центри передового досвіду з питань зменшення ризиків CBRN – це глобальна ініціатива, яку фінансує та реалізує Європейський Союз для сприяння миру, стабільності та запобігання конфліктам. Ця мережа фактично є «платформою співпраці», яка допомагає країнам розвивати власні спроможності у сфері CBRN-захисту, а також інтегрувати їх у ширший європейський та глобальний контекст: Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Risk Mitigation. European Union. URL: https://cbrn-risk-mitigation.network.europa.eu/eu-cbrn-centres-excellence_en

¹¹ Yuriev, R., Burbela, S., Kalyniuk, N. Implementing NATO Standards in Ukrainian CBRN Protection and Training. URL: <https://nct-cbnw.com/implementing-nato-standards-in-ukrainian-cbrn-protection-and-training/>

¹² NATO's Chemical, Biological, Radiological and Nuclear (CBRN) Defence Policy. 2022. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2022/06/14/natos-chemical-biological-radiological-and-nuclear-cbrn-defence-policy>

Військовий сегмент представлений Тимчасовою доктриною застосування сил оборони держави (2020, ДСК), оновленою Доктриною з хімічного, біологічного, радіологічного та ядерного захисту військ (сил) (2024–2025, ДСК), а також наказом Головнокомандувача ЗСУ від 03 грудня 2024 року № 49 (ДСК), яким введено третє видання військового керівного документа. Урядовий рівень доповнює постанова Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2024 року № 1315 «Деякі питання реагування на можливе застосування зброї масового знищення (ядерної зброї)» (ДСК). Усі ці документи мають гриф «для службового користування», але підтверджують, що CBRN-безпека є системною складовою національної безпеки України, інтегрованою в європейську та «натівську» архітектуру.

Таке поєднання відкритих міжнародних стандартів і закритих військово-урядових документів демонструє комплексний характер законодавчого забезпечення у сфері CBRN-безпеки. У зв'язку з цим у рамках Національної програми адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (acquis ЄС)¹³ (далі – Національна програма) передбачено окремі елементи, які формують європейську модель стійкості до хімічних, біологічних, радіаційних та ядерних загроз, що зумовлює необхідність удосконалення законодавства у цій сфері на інституційному рівні. Зокрема, у підрозділі 2.6. «Атомна енергетика» Розділу 15 «Енергетика» цього документа зазначається, що Україна поступово приєднується до системи раннього сповіщення ECURIE відповідно до Рішення Ради 87/600/Euratom, яка забезпечує обмін інформацією між державами-членами у випадку радіологічних чи ядерних інцидентів й означає включення у європейську систему моніторингу та реагування на CBRN-загрози. Програмою також передбачається встановлення рамок Співтовариства для ядерної безпеки ядерних установок, вимоги щодо залучення міжнародної партнерської перевірки у разі аварії на ядерній установці, наближення законодавства до Регламенту Комісії (Євратом) 2025/974 від 26 травня 2025 року про застосування гарантій Євратому та переходу від режиму гарантій МАГАТЕ до режиму гарантій Євратому, що зумовлює приведення національної системи гарантій у відповідність до вимог та процедур Євратому. Законодавство України частково відповідає Регламенту Ради (Євратом) 2016/52 від 15 січня 2016 року, що встановлює максимально допустимі рівні радіоактивного забруднення харчових продуктів та кормів після ядерної аварії або будь-якого іншого випадку радіологічної надзвичайної ситуації.

У Розділі 27 «Довкілля та зміна клімату» Національної програми йдеться про необхідність запровадження комплексного підходу, що охоплює управління відходами та циркулярну економіку, охорону природи, якість води і повітря, хімічні речовини, промислові викиди, шумове забруднення, цивільний захист та зміну клімату. А Розділ 31 «Зовнішня політика та політика безпеки і оборони» передбачає: оновлення нормативно-правових актів у сфері протидії гібридним загрозам (у тому числі щодо підготовки переліку хімічних речовин, які можуть

¹³ Національна програма адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (acquis ЄС): Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2026 року № 438. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2026-%D0%BF#Text>

становити особливу загрозу, та формування резервів необхідних медичних засобів), дезінформації, тероризму, а також у сфері контролю за озброєннями та нерозповсюдженням; подальше удосконалення законодавства щодо обміну класифікованою інформацією на рівні CONFIDENTIEL UE/UE CONFIDENTIAL і вище у сфері захисту інформації та безпеки даних. У межах спільної політики безпеки та оборони Україна вже бере участь у проєктах Постійної структурованої співпраці (PESCO), що є структурованою рамкою оборонної інтеграції ЄС, яка включає й елементи CBRN-безпеки.

У розглядуваному контексті особливого значення набуває розвиток комплексного законодавчого регулювання у сфері CBRN-безпеки. Наразі правове поле України в цій сфері характеризується фрагментарністю та потребує систематизації, гармонізації з міжнародними стандартами й подальшого розвитку з урахуванням євроінтеграційного/євроатлантичного курсів держави. Як наголошується у спільній заяві держав-учасниць міжнародної ініціативи з обміну інформацією у сфері CBRN, «країни підтверджують свою повну підтримку Україні та готовність продовжувати підтримку її CBRN-безпеки»¹⁴.

Керівництво України протягом 2024–2026 років регулярно наголошує на критичних загрозах ядерної, хімічної та біологічної безпеки (CBRN), спричинених діями російської федерації. Основними темами є окупація Запорізької АЕС, використання хімічної зброї на фронті та розробка нових заходів захисту. Питання CBRN-безпеки (загроз, захисту) перебувають і на порядку денному комітетів Верховної Ради України¹⁵, що засвідчує їх актуальність і затребуваність відповідного дослідження.

З огляду на це путівник має на меті забезпечити системне й комплексне бачення правового регулювання CBRN-безпеки в Україні та напрямів його удосконалення. Путівник покликаний:

- узагальнити чинну нормативно-правову базу України у сфері CBRN;
- висвітлити міжнародно-правові акти та відповідні стандарти;
- окреслити ключові прогалини та перспективи законодавчого розвитку;
- сприяти підвищенню обізнаності суб'єктів правотворчої діяльності, практиків та населення щодо правового регулювання CBRN-безпеки.

Путівник є інструментом підтримки прийняття обґрунтованих законодавчих рішень, спрямованих на зміцнення національної безпеки та наближення законодавства України до стандартів ЄС і НАТО, адже комплексний моніторингово-аналітичний погляд на законодавчі зміни та пріоритетні напрями законодавчого забезпечення CBRN-безпеки сприяє формуванню системного уявлення щодо реалізації парламентських завдань із виконання рекомендацій європейських партнерів у сфері спільної безпекової політики.

¹⁴ Statement of the Participant Countries of the Ukraine CBRN Information Sharing Initiative (ISI), May 2024. URL: https://mfa.gov.ua/en/news/spilna-zayava-derzhav-uchasnic-iniciativi-z-obminu-informaciyeyu-u-sferi-rhbya-bezpeki-ta-zahishchenosti-shchodo-ukrayini?utm_source=chatgpt.com

¹⁵ Результати засідання робочої групи з розробки та парламентського нагляду за впровадженням «Національного плану дій» з реагування на CBRN загрози та відповідних регуляторних механізмів. URL: https://kompek.rada.gov.ua/news/main_news/75005.html

Путівник по законодавству у сфері CBRN-безпеки в Україні є продовженням дослідження правового регулювання хімічних, біологічних, радіаційних та ядерних загроз, підготовленого Дослідницькою службою Верховної Ради України, в якому розглянуто стан національного законодавства щодо реагування на ядерні, хімічні, радіаційні, біологічні загрози, висвітлено алгоритм дій державних органів влади у разі виникнення CBRN-загроз, охарактеризовано міжнародні стандарти реагування на ядерні, хімічні, радіаційні, біологічні загрози, у тому числі стандарти ЄС, а також наведено закордонний досвід деяких держав щодо правового регулювання реагування на CBRN-загрози¹⁶.

Висловлюємо вдячність Національній комісії з радіаційного захисту населення України та її голові – народному депутату України Олександру Копиленку – за співпрацю у підготовці Путівника.

¹⁶ Парламентське дослідження щодо національного та міжнародного регулювання питання реагування на хімічні, біологічні, радіаційні та ядерні загрози. Дослідницька служба Верховної Ради України. 2024. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/nscur_defense/parliam_rs-nb/74644.html

Розділ 1

Правове регулювання забезпечення хімічної, біологічної, радіаційної та ядерної безпеки в Україні

Правове регулювання у сфері хімічної, біологічної, радіаційної та ядерної (СБРН/ХБРЯ*) безпеки в Україні є складовою єдиної системи екологічної та національної безпеки, метою якої є захист життя і здоров'я людини, довкілля та держави від небезпечних факторів техногенного й природного походження.

Правові засади сучасної системи національної та екологічної безпеки закладені Декларацією про державний суверенітет України¹⁸ та Конституцією України¹⁹, які гарантують, зокрема, екологічну безпеку та право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля. На їх основі прийнято комплекс законів, що охоплюють сфери охорони навколишнього природного середовища, цивільного захисту, оцінки впливу на довкілля тощо. До базових актів належать закони, наведені в Табл. 1.

Таблиця 1

№ з/п	Назва закону	Реквізити закону	Посилання на закон
1.	«Про охорону навколишнього природного середовища»	від 25.06.1991 № 1264-ХІІ	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text
2.	«Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи»	від 27.02.1991 № 791а-ХІІ	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/791%D0%B0-12#Text
3.	«Про охорону атмосферного повітря»	від 16.10.1992 № 2707-ХІІ	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12#Text
4.	Лісовий кодекс України	від 21.01.1994 № 3852-ХІІ	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text
5.	«Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку»	від 08.02.1995 № 39/95-ВР	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39/95-%D0%B2%D1%80#Text
6.	Водний кодекс України	від 06.06.1995 № 213/95-ВР	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80
7.	«Про поводження з радіоактивними відходами»	від 30.06.1995 № 255/95-ВР	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/255/95-%D0%B2%D1%80#Text

* ХБРЯ-безпека – цей термін в Україні на рівні законів не застосовується, на відміну від міжнародних актів і деяких національних підзаконних нормативно-правових актів та різноманітних публікацій.

¹⁸ Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року № 55-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>

¹⁹ Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

8.	«Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів»	від 23.12.1997 № 771/97-ВР	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text
9.	«Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання»	від 14.01.1998 № 15/98-ВР	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15/98-%D0%B2%D1%80#Text
10.	«Про рослинний світ»	від 09.04.1999 № 591-XIV	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text
11.	«Про захист населення від інфекційних хвороб»	06.04.2000 від № 1645-III	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text
12.	«Про перевезення небезпечних вантажів»	від 06.04.2000 № 1644-III	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-14#Text
13.	«Про правовий режим надзвичайного стану»	від 16.03.2000 № 1550-III	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text
14.	«Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії»	від 11.01.2000 № 1370-XIV	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1370-14#Text
15.	«Про зону надзвичайної екологічної ситуації»	від 13.07.2000 № 1908-III	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1908-14#Text
16.	«Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання»	від 19.10.2000 № 2064-III	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2064-14#Text
17.	«Про тваринний світ»	від 11.12.2001 № 2894-III	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text
18.	Земельний кодекс України	від 25.10.2001 № 2768-III	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text
19.	«Про об'єкти підвищеної небезпеки»	від 18.01.2001 № 2245-III	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14#Text
20.	«Про питну воду та питне водопостачання»	від 10.01.2002 № 2918-III	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2918-14#Text
21.	«Про охорону земель»	від 19.06.2003 № 962-IV	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text
22.	«Про державний контроль за міжнародними передачами товарів	від 20.02.2003 № 549-IV	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15#Text

	військового призначення та подвійного використання»		
23.	«Про боротьбу з тероризмом»	від 20.03.2003 № 638-IV	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text
24.	«Про екологічну мережу України»	від 24.06.2004 № 1864-IV	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1864-15#Text
25.	«Про впорядкування питань, пов'язаних із забезпеченням ядерної безпеки»	від 24.06.2004 № 1868-IV	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1868-15#Text
26.	«Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів»	від 31.05.2007 № 1103-V	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-16#Text
27.	Кодекс цивільного захисту України	від 02.10.2012 № 5403-VI	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text
28.	«Про правовий режим воєнного стану»	від 12.05.2015 № 389-VIII	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text
29.	«Про оцінку впливу на довкілля»	від 23.05.2017 № 2059-VIII	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text
30.	«Про національну безпеку України»	від 21.06.2018 № 2469-VIII	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text
31.	«Про стратегічну екологічну оцінку»	від 20.03.2018 № 2354-VIII	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text
32.	«Про Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року»	від 28.02.2019 № 2697-VIII	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text
33.	«Про критичну інфраструктуру»	від 16.11.2021 № 1882-IX	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text
34.	«Про управління відходами»	від 20.06.2022 № 2320-IX	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text
35.	«Про систему громадського здоров'я»	від 06.09.2022 № 2573-IX	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text

36.	«Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією»	від 01.12.2022 № 2804-IX	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2804-20#Text
37.	«Про державне регулювання генетично-інженерної діяльності та державний контроль за розміщенням на ринку генетично модифікованих організмів і продукції»	від 23.08.2023 № 3339-IX	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3339-20#Text
38.	«Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення»	від 16.07.2024 № 3855-IX	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-20#Text
39.	«Про оборону України»	від 06.12.1991 № 1932-XII	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text

Цей перелік законодавчих актів стосується різноманітних питань екологічної безпеки, у тому числі хімічної, біологічної, радіаційної (радіологічної) та ядерної безпеки, що спрямовані на регулювання відповідних відносин. У мирний час вони мають превентивний і стратегічний характер, спрямований на збереження довкілля та здоров'я населення у широкому сенсі, та формують рамкову політику, яка інтегрує стандарти ЄС і забезпечує сталий розвиток.

Водночас в умовах воєнного стану питання ХБРЯ-безпеки набувають особливого значення, оскільки зростають ризики аварій, руйнування критичної інфраструктури та об'єктів, що можуть спричинити хімічні, біологічні, радіаційні чи ядерні загрози, потребують посиленого регулювання та контролю використання небезпечних речовин і технологій, щоб запобігти їх потраплянню до рук противника чи неконтрольованому поширенню. Результатами бойових дій стали надмірне хімічне та фізичне забруднення атмосферного повітря, водних ресурсів і земель, загроза радіоактивного забруднення, порушення екосистем, природоохоронних територій, ландшафтного та надрового середовища, спричинення значних збитків лісам, дикій флорі і фауні, руйнування екологічно небезпечних промислових об'єктів, нагромадження у дуже великих кількостях шкідливих, у тому числі високотоксичних, відходів²⁰. Військові дії також створюють додаткові виклики для системи моніторингу та реагування на надзвичайні ситуації, що потребує інтеграції екологічної безпеки в загальну систему національної безпеки, запровадження спеціальних заходів захисту

²⁰ Путівник змін у безпековому та правоохоронному законодавстві України: виклики воєнного стану. Дослідницька служба Верховної Ради України. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/nscur_defense/Guide_lg-nb/73291.html

населення та територій, координації дій цивільних і військових структур у сфері ХБРЯ-безпеки.

Отже, у воєнний час екологічна безпека (зокрема, з усіма її складовими: хімічною, біологічною, радіаційною (радіологічною) та ядерною) стає не лише питанням охорони довкілля, а й критичним елементом національної оборони та захисту населення, а також об'єктів критичної інфраструктури.

Так, згідно із частиною четвертою статті 3 Закону України *«Про національну безпеку України»* державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується, серед іншого, на забезпечення екологічної безпеки та безпеки критичної інфраструктури України. Частиною другою статті 3 Закону України *«Про критичну інфраструктуру»* визначено, що особливості захисту та правового режиму об'єктів критичної інфраструктури в умовах надзвичайних ситуацій, надзвичайного та воєнного стану, особливого періоду регулюються законами України *«Про правовий режим воєнного стану»*, *«Про правовий режим надзвичайного стану»*, *«Про функціонування єдиної транспортної системи України в особливий період»* та *«Про оборону України»*.

Таким чином, врахування факторів мирного та воєнного часу є ключовим для формування політики та удосконалення правового регулювання у сфері СВРН-безпеки. Це означає, що в мирний час екологічна безпека виконує превентивну та регуляторну функцію, спрямовану на охорону довкілля, здоров'я населення та контроль використання небезпечних речовин і технологій. Натомість у воєнний час вона перетворюється на стратегічний інструмент оборони держави, захисту населення та критичної інфраструктури, оскільки військові дії створюють додаткові ризики аварій, руйнування об'єктів та неконтрольованого поширення небезпечних агентів. Саме тому хімічна, біологічна, радіаційна та ядерна безпека як невід'ємні складові екологічної безпеки повинні бути інтегровані в загальну систему національної безпеки та оборони України.

Особливістю досліджуваної сфери є спільне нормативно-правове регулювання усіх складових ХБРЯ (наприклад, Кодексом цивільного захисту України, Основними засадами (стратегією) державної екологічної політики України на період до 2030 року) і водночас специфічне регулювання кожного виду безпеки (хімічної, біологічної, радіаційної, ядерної), зокрема й на підзаконному рівні.

При цьому варто зазначити, що абревіатура «ХБРЯ» (та деякі її варіації: наприклад, «РХБ», «БХРЯ»), на відміну від терміна «СВРН», який застосовується у стратегічних документах державних політик держав ЄС, не використовується у законодавстві України. Змістовне наповнення цього поняття реалізується через слова «радіаційний», «хімічний», «біологічний», «ядерний»,²¹ які вживаються у законах, підзаконних нормативно-правових актах Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Міністерства оборони України та у військовій сфері. Наприклад: стаття 35 «Радіаційний і хімічний захист населення і територій» Кодексу цивільного захисту України; Методичні рекомендації щодо організації радіаційного, хімічного та біологічного захисту в територіальних

органах та підрозділах ДСНС²² та інші акти з управління організації радіаційного, хімічного та біологічного захисту²³; Курс індивідуальної підготовки «Підготовка з радіаційного, хімічного, біологічного захисту»²⁴; Інструкція «Попередження, оповіщення та прогнозування загрози хімічних, біологічних, радіологічних та ядерних інцидентів. Вимоги до системи»²⁵ як тактичні публікації військовим організаційним структурам з ХБРЯ-захисту військ (сил) Командування Сил підтримки Збройних Сил України тощо.

Також затверджена *Доктрина з хімічного, біологічного, радіологічного та ядерного захисту*²⁶, що визначає основи підготовки та виконання завдань за призначенням органами військового управління і військовими частинами (підрозділами) радіаційного, хімічного, біологічного захисту Збройних Сил України.

Структурно система ХБРЯ-захисту в Україні складається з командно-координаційної ланки у складі Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Збройних Сил України (для проведення заходів ХБРЯ-захисту залучаються підрозділи радіаційного, хімічного, біологічного (РХБ) захисту), центрів прогнозування та спостереження при ЗСУ, ДСНС, Міністерстві охорони здоров'я України, Державній інспекції ядерного регулювання України²⁷.

Фактично СБРN-захист інтегровано у правове поле України через регламентацію заходів протидії відповідним загрозам, що забезпечує функціональну сумісність української системи безпеки з міжнародними практиками та створює основу для подальшої гармонізації законодавства.

Водночас *спеціальне правове регулювання СБРN*, що систематизує питання реагування на надзвичайні ситуації, цивільного захисту, оборони, у тому числі в умовах воєнного стану, є особливим сегментом, що охоплює захист від високоризикових загроз (хімічні аварії, біологічні інциденти, радіаційні та ядерні катастрофи, застосування ЗМУ). З огляду на це, СБРN виступає критичним компонентом екологічної безпеки, який деталізує захист від типу загроз, що

²² Методичні рекомендації щодо організації радіаційного, хімічного та біологічного захисту в територіальних органах та підрозділах ДСНС: Затверджено Наказом ДСНС від 10.11.2025 № 1432. URL: <https://cv.dsns.gov.ua/upload/2/5/0/2/9/3/0/metodicni-rekomendaciyi-rxb-zaxistu.pdf>

²³ Законодавство з управління організації радіаційного, хімічного та біологічного захисту. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. URL: <https://dsns.gov.ua/zakonodavstvo/perelik-normativno-pravovix-dokumentiv-shho-reglamentuyut-diyalnist-pidrozdiliv-dsns-ukrayini/upravlinnia-organizaciyi-radiacijnogo-ximicnogo-ta-biologichnogo-zaxistu>

²⁴ Підготовка з радіаційного, хімічного, біологічного захисту (Курс індивідуальної підготовки). Командування Сил підтримки Збройних Сил України. 2025. URL: https://sprotyvg7.com.ua/wp-content/uploads/2025/02/1_%D0%A1%D0%A2%D0%86_000%D0%93%D0%91.15%D0%9B-%D0%A0%D0%A5%D0%91%D0%97-%D0%9A%D0%86%D0%9F.pdf

²⁵ Інструкція «Попередження, оповіщення та прогнозування загрози хімічних, біологічних, радіологічних та ядерних інцидентів. Вимоги до системи». Командування Сил підтримки Збройних Сил України. 2023. URL: <https://sprotyvg7.com.ua/wp-content/uploads/2023/06/%D1%85%D1%96%D0%BC-%D1%8F%D0%B4%D0%B5%D1%80.pdf>

²⁶ Доктрина з хімічного, біологічного, радіологічного та ядерного захисту. URL: <https://jurkniga.ua/contents/doktrina-z-khimicnogo-biologichnogo-radiologichnogo-ta-yadernogo-zakhistu.pdf?srsltid=AfmBOoqx0a9ye6863FUdNHj820GtYDOcvuJslLqxY1gp7YwIYgWcz>

²⁷ Поплавець С.І., Лук'янов С.М., Гузченко С.В., Рибкін О.В., Колмогоров О.В. Аналіз структури системи хімічного, біологічного, радіологічного, ядерного захисту провідних країн світу. *Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил*. 2025. 2(84). URL: <https://journal-hnups.com.ua/index.php/zhups/article/view/1974>

можуть мати катастрофічні наслідки для населення, національної та міжнародної безпеки.

У зв'язку з цим законодавство щодо CBRN-безпеки, окрім загального, має вузькоспеціалізований характер, де кожна складова цієї безпеки вирізняється *власною* нормативною базою та особливостями правового регулювання, зумовленими, зокрема, викликами воєнного стану (Рис. 1*).

ВИДИ БЕЗПЕКИ: ЗАКОНИ ТА ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ			
<p>ХІМІЧНА БЕЗПЕКА</p>  <p>Стан захищеності людини, суспільства і довкілля від небезпечних хімічних речовин та їх впливу.</p>	<p>БІОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА</p>  <p>Стан захищеності людини, суспільства і довкілля від біологічних загроз, інфекційних та біологічних агентів.</p>	<p>ЯДЕРНА БЕЗПЕКА</p>  <p>Стан захищеності людей і довкілля від ризиків, пов'язаних із використанням ядерної енергії та ядерних матеріалів.</p>	<p>РАДІАЦІЙНА БЕЗПЕКА</p>  <p>Стан захищеності людей і довкілля від шкідливого впливу іонізуючого випромінювання.</p>
ОСНОВНІ ЗАКОНИ	ОСНОВНІ ЗАКОНИ	ОСНОВНІ ЗАКОНИ	ОСНОВНІ ЗАКОНИ
<ul style="list-style-type: none"> Закон України «Про хімічну безпеку та управління хімічною продукцією» (2018) Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991) Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» (1994) Закон України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» (2000) 	<ul style="list-style-type: none"> Закон України «Про систему громадського здоров'я» (2022) Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» (2000) Закон України «Про біологічну безпеку та біологічний захист» (2007) Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» (1994) Закон України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» (2000) 	<ul style="list-style-type: none"> Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» (1995) Закон України «Про поводження з радіоактивними відходами» (1995) Закон України «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії» (2000) Закон України «Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання» (2000) 	<ul style="list-style-type: none"> Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» (1995) Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» (1994) Закон України «Про радіоактивні відходи» (1995) Закон України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» (2000)
ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ	ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ	ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ	ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ
<ul style="list-style-type: none"> Застосування хімічної зброї та отруйних речовин. Руйнування хімічно небезпечних об'єктів, витік небезпечних речовин. Небезпечне транспортування, зберігання та утилізація хімічних речовин. Забруднення ґрунту, води, повітря небезпечними хімічними сполуками. 	<ul style="list-style-type: none"> Ризик застосування біологічної зброї. Руйнування лабораторій, сховищ та дослідницьких установ. Поширення інфекційних хвороб через міграцію, скупчення людей, погіршення санітарії. Обмежений доступ до медичної допомоги, вакцин та ліків. 	<ul style="list-style-type: none"> Загроза ядерних аварій на АЕС (обстріли, знеструмування). Пошкодження ядерних установок, сховищ ядерних матеріалів. Ризик витоку радіоактивних речовин та масштабного забруднення. Порушення системи фізичного захисту ядерних об'єктів. 	<ul style="list-style-type: none"> Забруднення територій внаслідок ракетних ударів, аварій, витоків. Неконтрольоване переміщення радіоактивних джерел. Збільшення кількості постраждалих від радіаційного впливу. Складність радіаційного моніторингу та оцінки рівнів забруднення.

Рис. 1.

Розглянемо докладніше правове регулювання кожної складової ХБРЯ-безпеки.

Хімічна безпека є складовою національної системи CBRN-захисту та охоплює правові, організаційні й економічні засади управління хімічною продукцією. Вона базується як на міжнародних зобов'язаннях України, так і на внутрішньому законодавстві. Зокрема, Україна ратифікувала *Конвенцію про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї*

* Рисунок згенеровано за допомогою ШІ.

*та про її знищення*²⁹, яка стала першою угодою в історії, що передбачає повну ліквідацію цілого класу ЗМУ³⁰. Також у 2007 році було ратифіковано Стокгольмську конвенцію про стійкі органічні забруднювачі³¹, що визначає міжнародні стандарти контролю за небезпечними хімічними речовинами.

У сфері забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією в Україні впроваджено сучасний підхід, що базується на низці ключових принципів, які мають на меті гармонізацію екологічних, економічних та соціальних аспектів. Основні засади охоплюють пріоритетність хімічної безпеки, сталий розвиток, мінімізацію ризиків для здоров'я людей та довкілля, науково обґрунтоване вирішення проблем, координацію дій урядових структур, прозорість інформації, соціальний захист і застосування міжнародного досвіду. Цей підхід передбачає, що вимоги хімічної безпеки мають абсолютний пріоритет і є обов'язковими для дотримання всіма учасниками, включаючи господарську, управлінську та інші види діяльності, пов'язані з хімічною продукцією. Захист довкілля від антропогенного впливу, забезпечення безпеки життя та здоров'я людей, відшкодування шкоди, завданої порушенням законодавства, а також гарантування соціального захисту працівників, що постраждали на виробництві, стають ключовими аспектами цієї політики.

Унікальність нового підходу полягає також у тому, що він спирається на координацію дій на різних рівнях управління та інтегрує наукові й технологічні досягнення для забезпечення хімічної безпеки. Важливим елементом є доступність інформації про стан хімічної безпеки, що дозволяє громадськості бути поінформованою про можливі ризики та заходи реагування на хімічні інциденти.

На національному рівні реагування на аварії з небезпечними хімічними речовинами, включаючи оцінку обстановки, контроль, використання засобів захисту та взаємодію служб, що створює комплексну систему захисту населення і територій, регламентуються *Кодексом цивільного захисту України* (стаття 35 «Радіаційний і хімічний захист населення і територій»). Ідеться про такі ключові напрями: виявлення та оцінка хімічної обстановки, організація та здійснення хімічного контролю, впровадження рівнів втручання, використання засобів колективного й індивідуального захисту, а також залучення аварійно-рятувальних служб для локалізації та ліквідації наслідків аварії.

Згаданий кодекс також містить додаткові положення, зокрема класифікацію надзвичайних ситуацій, де хімічні аварії віднесені до техногенних надзвичайних ситуацій, що потребують спеціальних режимів реагування. Він визначає завдання системи цивільного захисту, серед яких: захист населення і територій від наслідків аварій, організація евакуації та інформування населення.

²⁹ Про ратифікацію Конвенції про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення : Закон України від 16 жовтня 1998 року № 187–XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187-14#Text>.

³⁰ Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення від 13 січня 1993 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_182#Text

³¹ Про ратифікацію Стокгольмської конвенції про стійкі органічні забруднювачі : Закон України від 18 квітня 2007 року № 949-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/949-16#Text>; Стокгольмська конвенція про стійкі органічні забруднювачі від 22 травня 2001 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_a07#Text

Окремо встановлено порядок взаємодії органів державної влади, місцевого самоврядування та підприємств у сфері хімічної безпеки.

Кодекс цивільного захисту України створює правову основу для дій у разі аварій з небезпечними хімічними речовинами, забезпечуючи інтеграцію цивільних і військових структур у реагуванні на хімічні загрози, та встановлює обов'язки підприємств щодо інформування і співпраці з органами цивільного захисту, що робить його базовим нормативно-правовим актом для управління хімічними ризиками в мирний і воєнний час.

Відповідно до *Закону України «Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією»* цілі державної політики у сфері хімічної безпеки полягають у запобіганні шкідливому впливу хімічних речовин на довкілля та здоров'я людини, а також виконанні міжнародних зобов'язань України. Законом встановлено вимоги щодо: державного нагляду та контролю, процедури реєстрації хімічних речовин; проведення оцінки безпечності хімічних речовин та оцінки ризиків; механізмів обмежень використання небезпечних хімічних речовин, а також до здійснення моніторингу загроз хімічній безпеці.

Цим Законом запроваджуються поняття: «хімічна речовина», «небезпечна хімічна речовина», «особливо небезпечна хімічна речовина», «отруйна хімічна речовина», «оцінка безпечності хімічних речовин», «оцінка ризиків» та інші. Урегульовано відносини, пов'язані із забезпеченням хімічної безпеки та управлінням хімічною продукцією, включаючи діяльність уповноважених центральних органів виконавчої влади, інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування, юридичних і фізичних осіб – підприємців, суб'єктів наукової та науково-технічної діяльності. Дія Закону поширюється на діяльність, пов'язану з виробництвом, зберіганням, імпортом, експортом, обігом, використанням хімічної продукції, обробленням її відходів. Закон не стосується виробництва та використання ліків, наркотиків, пестицидів, косметики та інших продуктів, які використовуються в медицині та інших галузях, а також продуктів, пов'язаних із тютюновою продукцією.

Важливим стратегічним документом є *Концепція підвищення рівня хімічної безпеки* (затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 грудня 2008 року № 1571)³², яка визначає основні напрями формування державної політики у сфері поводження з хімічними речовинами, передбачає врахування міжнародного досвіду та розвиток співробітництва з іноземними державами й міжнародними організаціями. Для її практичної реалізації Кабінет Міністрів України розпорядженням від 26 квітня 2022 року № 314-р затвердив план заходів до 2026 року³³. Реалізація цієї Концепції має підвищити рівень хімічної безпеки, запобігти та зменшити ймовірність виникнення аварій і нещасних випадків у процесі виробництва, зберігання, транспортування, використання, торгівлі, вилучення з обігу та утилізації хімічних речовин,

³² Концепція підвищення рівня хімічної безпеки : Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 грудня 2008 року № 1571. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1571-2008-%D1%80/en/ed20191224#Text>

³³ Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції підвищення рівня хімічної безпеки до 2026 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2022 року № 314-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-realizaciyi-konceptiyi-pidvishchennya-rivnya-himichnoyi-bezpeki-do-2026-roku-314-260422>

зменшити соціальні та економічні втрати. Серед заходів передбачено: адаптацію національного законодавства до вимог міжнародного та європейського законодавства щодо експорту й імпорту небезпечних хімічних речовин, перевезення відходів, про пестициди та біоциди; удосконалення законодавства про охорону здоров'я від негативного впливу хімічних речовин; створення банку даних про потенційну загрозу виникнення надзвичайних ситуацій транскордонного масштабу на хімічно небезпечних підприємствах; розроблення плану заходів щодо зменшення надходження забруднюючих речовин у компоненти навколишнього природного середовища; забезпечення науково-технічного супроводу заходів із підвищення рівня хімічної безпеки тощо.

У *Стратегії екологічної безпеки та адаптації до змін клімату на період до 2030 року*³⁴ визначено, що загрози системі хімічної безпеки обумовлені наявністю у промисловому комплексі України 655 об'єктів, де зберігається або використовується понад 216 тис. тонн небезпечних хімічних речовин. У зону можливого хімічного забруднення потрапляє 294 адміністративно-територіальні одиниці, де мешкає близько 7 млн осіб. Це підкреслює масштаб проблеми та необхідність посилення системи хімічної безпеки для зменшення соціальних і економічних втрат.

Законодавче забезпечення *біологічної безпеки* в Україні має комплексний та багаторівневий характер і формується під впливом як міжнародних зобов'язань, так і національних нормативно-правових та стратегічних документів. Ключову роль у цьому відіграє Картахенський протокол про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття 2000 року (далі – Протокол)³⁵, положення якого імплементовані *Законом України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів»*. Зокрема, запроваджено державну реєстрацію генетично модифікованих організмів (ГМО), вимоги щодо оцінки ризиків потенційного впливу таких організмів на здоров'я людини та стан навколишнього природного середовища, конкретизовано механізми поводження з ГМО. На законодавчому рівні визначено поняття біологічної безпеки як стану середовища життєдіяльності людини, при якому відсутній негативний вплив його чинників (біологічних, хімічних, фізичних) на біологічну структуру і функцію людської особи в теперішньому і майбутніх поколіннях, а також відсутній незворотний негативний вплив на біологічні об'єкти природного середовища (біосферу) та сільськогосподарські рослини і тварин.

Цілі, завдання та основні напрями забезпечення біобезпеки як невід'ємної складової екологічної та національної безпеки України визначено у *Стратегії біобезпеки та біологічного захисту*³⁶ із поетапним створенням єдиної системи біобезпеки та біологічного захисту.

³⁴ Стратегія екологічної безпеки та адаптації до змін клімату на період до 2030 року : Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 року № 1363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#Text>

³⁵ Картахенський протокол про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття від 29 січня 2000 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/995_935#Text

³⁶ Стратегія біобезпеки та біологічного захисту : Затверджено Указом Президента України від 17 грудня 2021 року № 668/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/668/2021#Text>

Із метою розвитку дієвих механізмів регулювання генетично-інженерної діяльності, а також виконання зобов'язань України, взятих на себе в рамках Угоди про асоціацію, прийнято *Закон України «Про державне регулювання генетично-інженерної діяльності та державний контроль за розміщенням на ринку генетично модифікованих організмів і продукції»* (далі – Закон № 3339-ІХ), який після повного набрання чинності (відбудеться 16 вересня 2026 року) замінить Закон України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів».

Дія Закону № 3339-ІХ поширюється на весь комплекс правовідносин у сфері поводження з генетично модифікованими організмами, охоплюючи як генетично-інженерну діяльність у замкненій системі, так і дослідження та випробування ГМО у відкритій системі, а також процедури державної реєстрації, розміщення ГМО та відповідної продукції на ринку, їх маркування і заходи державного контролю за поводженням з ГМО тощо. Особлива увага приділена захисту прав споживачів і прозорості ринку – передбачено обов'язкове маркування продукції позначкою «З ГМО» у разі, якщо частка ГМО у продукті, що складається з одного інгредієнта, або в будь-якому інгредієнті продукту, що складається з декількох інгредієнтів, перевищує 0,9 %.

Радіаційна безпека. У національній системі CBRN-безпеки радіаційна безпека має чітке правове закріплення і використовується як базовий термін у законодавстві та нормативних актах, а також у міжнародних документах МАГАТЕ³⁷. Водночас для опису надзвичайних ситуацій оперують терміном «радіологічна аварія»³⁸, а термін «радіологічна безпека» використовується переважно у вузькому медичному контексті й не має універсального правового закріплення у міжнародних стандартах³⁹. Українське законодавство виходить із ширшого розуміння – захисту населення, довкілля та держави від небезпечного впливу іонізуючого випромінювання, незалежно від джерела його походження, а в умовах воєнного стану – також захисту сил оборони*.

Правове регулювання радіаційної безпеки в Україні забезпечується комплексом законів, санітарних норм і міжнародних стандартів МАГАТЕ та є фундаментом національної системи CBRN.

Так, правові, організаційні та технічні заходи, спрямовані на захист людини та довкілля від іонізуючого випромінювання, у тому числі вимоги до

³⁷ Radiation Protection and Safety of Radiation Sources: International Basic Safety Standards: General Safety Requirements Part 3 No. GSR Part 3. IAEA. URL: https://www-pub.iaea.org/MTCD/Publications/PDF/Pub1578_web-57265295.pdf

³⁸ Preparedness and Response for a Nuclear or Radiological Emergency: General Safety Requirements No. GSR Part 7. IAEA. URL: https://www-pub.iaea.org/MTCD/Publications/PDF/P_1708_web.pdf

³⁹ IAEA Safety Glossary: Terminology Used in Nuclear Safety and Radiation Protection 2018 Edition. IAEA. URL: https://www-pub.iaea.org/MTCD/Publications/PDF/PUB1830_web.pdf

* Термін «сили оборони» закріплений у Законі України «Про національну безпеку України» та в інших актах. Він охоплює Збройні Сили України, Національну гвардію України, Державну прикордонну службу України, Службу безпеки України та інші військові формування, що виконують завдання оборони держави (на відміну від терміна «військо», що традиційно означає лише Збройні Сили України). У сучасному законодавстві та практиці оборони України сили оборони є усталеним поняттям, яке відповідає євроатлантичним стандартам і забезпечує узгодженість із міжнародною термінологією, зокрема в частині його використання у стратегічних документах, спрямованих на реалізацію політики безпеки.

ліцензування діяльності, правила поводження з радіоактивними відходами та забезпечення фізичного захисту ядерних установок визначено *Законом України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку»*. У ньому радіаційна безпека трактується як дотримання допустимих меж радіаційного впливу на персонал, населення та навколишнє природне середовище, встановлених нормами та правилами з безпеки; радіаційна аварія (аварія) визначається як подія, внаслідок якої втрачено контроль над ядерною установкою чи джерелом іонізуючого випромінювання, що призводить або може призвести до радіаційного впливу на людей та довкілля понад допустимі межі, встановлені нормами та правилами з безпеки; радіаційний захист розглядається як сукупність радіаційно-гігієнічних, проєктно-конструкторських, технічних та організаційних заходів, спрямованих на забезпечення радіаційної безпеки. Це уніфікує термінологію та забезпечує її відповідність міжнародним стандартам, зокрема документам МАГАТЕ.

Основні принципи державної політики у сфері радіаційного захисту (стаття 5) включають: пріоритет захисту людини та навколишнього природного середовища від впливу іонізуючого випромінювання; забезпечення відшкодування шкоди, зумовленої радіаційним впливом; створення правового і фінансового механізму щодо соціально-економічної компенсації ризику для населення, яке проживає в зонах спостереження; створення правового та фінансового механізму відповідальності ліцензіата перед громадянами та суб'єктами господарювання за заподіяну шкоду в разі радіаційної аварії; заборону будь-якої діяльності, пов'язаної з іонізуючим випромінюванням, якщо перевага від такої діяльності менша, ніж можлива заподіяна нею шкода; дотримання лімітів доз впливу на персонал і населення, встановлених нормами та правилами з ядерної та радіаційної безпеки; встановлення найнижчих показників величини індивідуальних доз, кількості осіб, що опромінюються, ймовірності опромінення від будь-якого конкретного джерела іонізуючого випромінювання за нормами та правилами з радіаційної безпеки з урахуванням економічних і соціальних умов держави.

Закон України «Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання» деталізує механізми захисту населення та працівників від опромінення та гарантує кожному право на забезпечення захисту від впливу іонізуючого випромінювання шляхом здійснення комплексу заходів щодо запобігання впливу іонізуючого випромінювання на організм людини вище встановлених лімітів доз опромінення, компенсації за перевищення встановлених дозових меж опромінення та відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок впливу іонізуючого випромінювання (стаття 3). У статтях 5 та 6 цього Закону встановлено ліміти доз опромінення населення та дози для професійного опромінення працівників, що працюють із джерелами випромінювання, із забезпеченням спеціального контролю та медичного нагляду.

Водночас Закон також регламентує захист осіб, які залучаються до реагування на аварійні ситуації, ліквідації радіаційних аварій та їхніх наслідків (стаття 7), а також відповідальність юридичних та фізичних осіб.

Статтею 11 згаданого закону визначено порядок оцінки стану захисту населення з метою планування та аналізу ефективності заходів захисту. Так, основними показниками є: характеристика радіоактивного забруднення довкілля, вірогідність та масштаби можливих аварій, ступінь готовності до їх ліквідації, аналіз доз опромінення окремих груп населення, кількість осіб, що перевищили встановлені ліміти доз, а також забезпечення заходів захисту та дотримання норм і правил у цій сфері. Також регламентовано порядок розробки регіональних програм захисту населення від впливу іонізуючого випромінювання; встановлюються вимоги щодо вибору земельних ділянок, проектування та експлуатації споруд з урахуванням концентрації радону і гамма-випромінювання; визначаються граничні рівні вмісту радіонуклідів у харчових продуктах, сировині та питній воді; забороняються навмисне додавання радіоактивних речовин та обіг продукції, що їх містить; встановлюються принципи обґрунтування та оптимізації медичного опромінення, контроль доз пацієнтів і працівників тощо.

Отже, перший з розглянутих щодо радіаційної безпеки закон визначає стратегічні засади та державну політику у сфері радіаційної безпеки, тоді як другий – конкретизує прикладні механізми захисту людини від іонізуючого випромінювання, охоплюючи норми для населення, фахівців і осіб, залучених до дій у надзвичайних ситуаціях. Сукупно ці закони є взаємодоповнювальними та забезпечують комплексну систему правового регулювання радіаційної безпеки в Україні.

Окрему групу нормативних актів України становлять закони, ухвалені у зв'язку з Чорнобильською катастрофою, подолання наслідків якої регламентується Конституцією України (стаття 16), а окремі норми щодо радіаційного захисту населення закріплюються Декларацією про державний суверенітет України (розділ VII). Юридично вони визначають спеціальний правовий режим для територій, що зазнали радіоактивного забруднення, та права осіб, які постраждали від наслідків аварії.

Зокрема, *Закон України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи»* встановлює порядок зонування, обмеження господарської діяльності, умови проживання та пересування на забруднених територіях, а *Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»* закріплює соціальні гарантії, компенсації та медичний нагляд для ліквідаторів і постраждалих осіб, включно з особливим режимом дозових меж у виняткових випадках. Названі закони є прикладами правового врегулювання наслідків масштабної радіаційної аварії, що доповнюють загальне законодавство про радіаційну безпеку, створюючи спеціальні механізми захисту населення, територій та довкілля.

З лютого 2022 року виник новий вимір радіаційних ризиків, пов'язаних із окупацією Чорнобильської зони відчуження. Зокрема, це: порушення режиму радіаційної безпеки, переміщення військової техніки по забруднених ділянках та ризик пошкодження сховищ радіоактивних відходів. Міжнародні експерти наголошують, що військові дії навколо ядерних об'єктів є безпрецедентними та

можуть призвести до катастрофічних наслідків для населення і довкілля. Зокрема, моделювання сценарію з викидом радіації на Запорізькій АЕС показало, що у випадку аварії дози опромінення для населення на підвітряних територіях можуть перевищити міжнародні межі, створюючи загрозу масового ураження⁴¹.

Ядерна безпека. Ядерна безпека в Україні як складова системи національної безпеки регулюється комплексом законодавчих актів, що визначають правові засади використання ядерної енергії, експлуатації атомних електростанцій, поводження з ядерними матеріалами та відпрацьованим паливом.

Принципи державної політики, гарантії безпеки та права громадян на захист від можливих негативних наслідків використання ядерних технологій регламентовано *Законом України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку»*, що встановлює вимоги до безпечної експлуатації ядерних установок, зокрема щодо безпеки застосування ядерних технологій у науці, виробництві та медицині, видобування й переробки уранових руд та поводження з радіоактивними відходами. Закріплюючи принцип пріоритетності безпеки над економічними чи виробничими інтересами, Закон передбачає створення системи державного регулювання, яка включає контроль за дотриманням норм радіаційної безпеки, моніторинг стану ядерних установок та відповідальність за порушення вимог. Будучи фундаментом нормативної бази у сфері ядерної безпеки України, цей Закон визначає рамки для інших спеціальних законів, забезпечує комплексний підхід до використання ядерної енергії та формує правові гарантії захисту населення і довкілля.

Закон України «Про поводження з радіоактивними відходами» визначає правові засади збирання, транспортування, зберігання та захоронення радіоактивних відходів, встановлює правила управління відходами, що утворюються внаслідок використання ядерних технологій. Він регламентує процеси їх збирання, транспортування, зберігання та остаточного захоронення, створює державний кадастр сховищ і передбачає реалізацію спеціальних програм для контролю та мінімізації ризиків.

Спеціальним нормативним актом, що регулює діяльність у сфері видобутку та переробки урану як стратегічної сировини для ядерної енергетики, є *Закон України «Про видобування та переробку уранових руд»*, що визначає правові та організаційні засади безпечного функціонування підприємств, які займаються урановим виробництвом, та встановлює вимоги до охорони праці, екологічної безпеки й радіаційного захисту. Передбачено обов'язкове дотримання технологічних стандартів і норм безпеки під час видобування та переробки уранових руд, а також встановлюється порядок ліцензування відповідних видів діяльності. Особлива увага приділяється механізмам контролю за впливом на довкілля та здоров'я населення, що проживає в районах видобутку, адже уранові руди належать до найбільш небезпечних джерел іонізуючого випромінювання.

⁴¹ Perez, P., Benhassine, M., Quinn, J., Janssens, B., Van Utterbeeck, F. Simulation of a Nuclear Fallout Scenario in the Zaporizhzhia Nuclear Power Plant During the Ukraine Conflict: Implications of Dose Rate Distributions for Downwind Populations. *Military Medicine*. Volume 190. Issue Supplement 2. September/October 2025. Pages 536–542. URL: https://academic.oup.com/milmed/article/190/Supplement_2/536/8256236

Закон України «Про загальні засади подальшої експлуатації і зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення зруйнованого четвертого енергоблоку на екологічно безпечну систему» визначає правові та організаційні засади подальшої експлуатації ЧАЕС, порядок її остаточного зняття з експлуатації та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему. Регламентовано процедури фінансування, міжнародного співробітництва та залучення технологій для реалізації проєктів із перетворення «Укриття» на стабільну й безпечну структуру; визначено компетенцію органів державної влади у сфері контролю та нагляду за виконанням робіт, а також гарантії дотримання міжнародних стандартів ядерної безпеки.

Закон України «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії» є важливим елементом системи ядерної безпеки, що забезпечує прозорість і контрольованість процесів у сфері ядерної енергетики, встановлює вимоги до суб'єктів, які прагнуть здійснювати експлуатацію ядерних установок, регулює питання поводження з ядерними матеріалами чи виконання робіт із джерелами іонізуючого випромінювання. Так, ліцензування здійснюється спеціально уповноваженим органом – Державною інспекцією ядерного регулювання України, яка має право перевіряти дотримання умов ліцензії та зупиняти діяльність у разі порушень. Закон вимагає від заявників доведення наявності технічних, організаційних та кадрових можливостей для безпечного виконання робіт, що унеможливує доступ до ядерних технологій невідповідних чи ненадійних суб'єктів.

Закон України «Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів та інших джерел іонізуючого випромінювання» визначає основні засади діяльності фізичних та юридичних осіб із фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання та спрямований на захист інтересів національної безпеки, попередження та припинення диверсій, крадіжки або будь-якого іншого незаконного вилучення ядерного матеріалу, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання, а також зміцнення режиму нерозповсюдження ядерної зброї. Зокрема, він встановлює, що будь-яка діяльність у цій сфері повинна розпочинатися з дотримання першочергових вимог фізичного захисту, визначених законом. Особлива увага приділяється перевезенню ядерних матеріалів та радіоактивних відходів: маршрути транспортування мають обиратися з урахуванням категорій матеріалів та вимог безпеки, а самі перевезення здійснюються лише за наявності відповідної системи фізичного захисту та за умов постійної взаємодії перевізника з органами державної влади, відповідальними за ядерну та радіаційну безпеку. Цей Закон забезпечує багаторівневий підхід до фізичного захисту і є важливим елементом гарантій ядерної безпеки України.

Закон України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення» визначає механізми компенсації у випадку ядерних інцидентів, підстави цивільної відповідальності експлуатуючих організацій за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю людей чи довкіллю внаслідок ядерних аварій, передбачає обов'язкове страхування відповідальності операторів ядерних

установок, а також порядок відшкодування шкоди та джерела фінансового забезпечення таких компенсацій.

У *Законі України «Про боротьбу з тероризмом»* надано поняття технологічного тероризму – це кримінальні правопорушення, що вчиняються з терористичною метою із застосуванням ядерної, хімічної, бактеріологічної (біологічної) та іншої ЗМУ або її компонентів, інших шкідливих для здоров'я людей речовин, засобів електромагнітної дії, комп'ютерних систем та комунікаційних мереж, включаючи захоплення, виведення з ладу і руйнування потенційно небезпечних об'єктів, які прямо чи опосередковано створили або загрожують виникненням загрози надзвичайної ситуації внаслідок цих дій та становлять небезпеку для персоналу, населення та довкілля; створюють умови для аварій і катастроф техногенного характеру. Окрім цього, застосування чи загрозу застосування ядерної, хімічної, біологічної та іншої ЗМУ названо однією з ознак міжнародного тероризму.

Закон України «Про впорядкування питань, пов'язаних із забезпеченням ядерної безпеки» визначає правові та організаційні засади фінансового забезпечення діяльності з припинення експлуатації та зняття з експлуатації ядерних установок та поширюється на відносини, що виникають у зв'язку з накопиченням коштів та фінансуванням заходів, пов'язаних із припиненням експлуатації і зняттям з експлуатації ядерних установок, зняттям радіологічних обмежень на подальше використання майданчика та споруд ядерної установки. А правові та організаційні засади ухвалення рішень щодо розміщення, проектування та будівництва ядерних установок і спеціальних об'єктів для поводження з радіоактивними відходами визначаються в *Законі України «Про порядок прийняття рішень про розміщення, проектування, будівництво ядерних установок і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, які мають загальнодержавне значення»*. Також унормовано порядок погодження таких рішень на державному рівні, проведення експертиз, оцінку впливу на довкілля та врахування соціальних аспектів; визначено компетенцію органів державної влади, які відповідають за контроль та координацію процесів, та встановлено вимоги до безпеки на всіх етапах – від проектування до введення об'єкта в експлуатацію.

Положення *Закону України «Про Загальнодержавну цільову екологічну програму поводження з радіоактивними відходами»* спрямовані на формування стратегічного підходу до управління відходами, що гарантує екологічну та ядерну безпеку на десятиліття вперед, та передбачають: створення єдиної державної програми, яка охоплює всі етапи – від утворення відходів до їх остаточного захоронення; порядок реалізації програмних заходів та контроль за їх виконанням.

Закон України «Про Загальнодержавну програму зняття з експлуатації ЧАЕС та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему» визначає порядок зняття з експлуатації енергоблоків, перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему та реалізацію міжнародних проєктів у цій сфері. Закон встановлює механізми фінансування, контролю та

координації робіт, а також передбачає співпрацю з міжнародними організаціями щодо довгострокового управління наслідками Чорнобильської катастрофи.

Правові та організаційні засади створення централізованого сховища відпрацьованого ядерного палива, що утворюється на українських АЕС із реакторами типу ВВЕР-440 та ВВЕР-1000, передбачено *Законом України «Про поводження з відпрацьованим ядерним паливом щодо розміщення, проектування та будівництва централізованого сховища відпрацьованого ядерного палива реакторів типу ВВЕР вітчизняних атомних електростанцій»*. Зокрема, передбачено, що сховище розміщується у зоні відчуження Чорнобильської АЕС, на спеціально визначеному майданчику, з використанням технології «сухого» зберігання у контейнерах із двобар'єрною системою ізоляції. Його місткість передбачає розміщення понад 16 тисяч тепловидільних збірок.

Відповідно до *Кодексу цивільного захисту України* ядерні установки з порушенням умов експлуатації є джерелами небезпеки виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру (пункт 7 частини першої статті 50), що зумовлює обов'язкове планування діяльності єдиної державної системи цивільного захисту, а саме розробку і затвердження плану реагування на ядерні та радіаційні аварії (у масштабі України) та планів реагування на застосування зброї масового знищення (пункти 7, 7-1 частини першої статті 30).

Таким чином, правове регулювання ядерної безпеки в Україні забезпечено низкою спеціальних законів, які охоплюють питання розміщення та будівництва ядерних установок, поводження з радіоактивними відходами, зняття з експлуатації ЧАЕС, створення централізованого сховища відпрацьованого ядерного палива.

Розділ 2

Консолідовані акти міжнародного права та *acquis* ЄС у сфері CBRN-безпеки

Формування консолідованої системи нормативно-правового забезпечення хімічної, біологічної, радіаційної (радіологічної) та ядерної безпеки (CBRN) в Україні є критичним складником національної безпеки й обов'язковою передумовою набуття повноправного членства в Європейському Союзі та НАТО.

У цьому розділі здійснено ієрархізацію та систематизацію міжнародних актів з аналізом європейської рамки цивільного захисту, безпекової готовності та оглядом доктринальних стандартів НАТО для забезпечення оперативної стійкості Сил безпеки та оборони.

Сукупність консолідованих актів (резолуцій, конвенцій, регламентів, директив та стандартів (STANAG)) формує юридичний базис для ухвалення Національної стратегії CBRN-безпеки України.

2.1. Система універсальних актів міжнародно-правового регулювання CBRN-безпеки та стратегічного управління ризиками.

Цей масив нормативного регулювання створює глобальну безпекову основу для запобігання розповсюдженню ЗМУ, контролю за небезпечними матеріалами та забезпечення міжнародної стійкості до катастроф.

2.1.1. Стратегічні та рамкові акти.

Резолюція Ради Безпеки ООН № 1540 (2004) встановлює юридично обов'язкові зобов'язання для всіх держав-членів ООН щодо запобігання потраплянню CBRN-матеріалів та засобів їх доставки до рук недержавних суб'єктів. Вимагає ухвалення ефективних законів про контроль над експортом, транзитом та фінансовими операціями, а також створення систем фізичного захисту небезпечних об'єктів.

Стан імплементації в Україні: виступає головним міжнародним мандатом для національної системи експортного контролю. Пріоритетними завданнями залишаються впровадження контролю за «нематеріальною» передачею технологій (передача даних через мережі) та посилення криміналізації незаконного поводження з CBRN-агентами.

Джерело: <http://archive.ipu.org/splz-e/civ1540/1540.pdf>

Резолюція Ради Безпеки ООН № 1373 (2001) формує стратегію боротьби з тероризмом, вказуючи на загрозу незаконного переміщення ядерних, хімічних та біологічних матеріалів. Зобов'язує держави забезпечити оперативний обмін розвідувальними даними та криміналізувати надання коштів для актів тероризму із використанням ЗМУ.

Стан імплементації в Україні: положення інтегровані в Закон України «Про боротьбу з тероризмом», який охоплює поняття технологічного тероризму (диверсії з використанням CBRN-агентів)⁴².

Джерело: <https://digitallibrary.un.org/record/449020?v=pdf>

Ріо-де-Жанейрська декларація з навколишнього середовища та розвитку (1992) – фундаментальний документ, що визначає базові етико-правові принципи захисту довкілля та сталого розвитку. Принцип 11 Декларації регламентує, що держави мають схвалювати ефективні законодавчі акти у сфері екології. Екологічні стандарти повинні відповідати конкретним умовам розвитку держави. Встановлює зв'язок між екологічною безпекою та національним виживанням.

Стан імплементації в Україні: створює етико-правову базу для екологічного виміру CBRN-безпеки. Норми Декларації інтегровані в Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»⁴³ та інші природоохоронні акти, що обмежують радіаційне та хімічне забруднення.

Джерело: <https://www.cbd.int/doc/ref/rio-declaration.shtml>

Рамкова програма ООН зі зменшення ризику лих (Sendai Framework) 2015–2030 – глобальна стратегія управління ризиками, спрямована на запобігання новим та зменшення існуючих ризиків катастроф будь-якого походження – природного, техногенного чи екологічного. Впроваджує принцип «Build Back Better» (відбудувати краще, ніж було), що передбачає врахування стандартів безпеки на етапі відновлення після катастроф. Забезпечує методологію оцінки вразливості критичної інфраструктури (АЕС, хімзаводів) до стихійних та антропогенних лих. Хоча програма традиційно зосереджена на природних катастрофах, після пандемії COVID-19 акцент було зміщено на пріоритетність біологічних загроз.

Стан імплементації в Україні: Програма виступає методологічною базою для створення «стійких громад» до техногенних викидів. В умовах війни Україна потребує повної інтеграції положень Сендайської програми у плани повоєнного відновлення, щоб відбудовані об'єкти були захищені від майбутніх CBRN-інцидентів.

Джерело:

<https://www.undrr.org/publication/sendai-framework-disaster-risk-reduction-2015-2030>

Концепція глобальної системи оцінки ризиків (GRAF) – інструмент Управління ООН зі зменшення ризиків стихійних лих (UNDRR), призначений для розуміння системних ризиків у глобалізованому світі. Дозволяє аналізувати каскадні ефекти, коли аварія на одному CBRN-об'єкті призводить до криз в економіці, охороні здоров'я чи екології. Спрямована на перехід від простої реакції на кризи до превентивного моделювання складних сценаріїв загроз.

⁴² Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 року № 638-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>

⁴³ Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

Стан імплементації в Україні в Україні: Концепція є орієнтиром для українських аналітичних центрів та відомств при розробці національних оцінок загроз. Вона вимагає відходу від «секторального» підходу до інтегрованої оцінки ризиків.

Джерело:

<https://www.preventionweb.net/understanding-disaster-risk/graf>

2.1.2. Система універсальних актів міжнародно-правового регулювання хімічної та біологічної безпеки.

Цей блок нормативного регулювання формує глобальний безпековий контур, спрямований на повну заборону ЗМУ, контроль за обігом небезпечних агентів та мінімізацію екологічних ризиків.

Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення та застосування хімічної зброї та про її знищення (CWC, 1993). Це перший в історії міжнародний договір, що передбачає повну ліквідацію цілого класу ЗМУ під жорстким міжнародним контролем. Конвенція встановлює абсолютну заборону на використання токсичних хімікатів як зброї (стаття I), зобов'язує держави декларувати та знищувати наявні запаси та потужності з їх виробництва (статті IV, V), а також запроваджує систему інспекцій на промислових об'єктах для запобігання рецидивам (стаття VI).

В умовах війни акт є критичним інструментом фіксації воєнних злочинів РФ, пов'язаних із застосуванням хімічних агентів подразнювальної дії (газів CS, CN) та хлорпікрину проти Сил оборони України. Документування цих фактів Офісом Генерального прокурора є основою для притягнення агресора до відповідальності на міжнародному рівні.

Стан імплементації в Україні: Україна ратифікувала Конвенцію у 1998 році. Створено постійну делегацію при Організації із заборони хімічної зброї (далі – ОЗХЗ, OPCW) на період 2024–2026 років. Діє Постанова КМУ №109 щодо порядку підготовки національних декларацій, що забезпечує системний облік та контроль у хімічній галузі⁴⁴.

Джерело:

https://www.opcw.org/sites/default/files/documents/CWC/CWC_en.pdf

Конвенція про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсинної зброї та про їх знищення (КБТЗ) (BWC, 1972) – фундаментальний акт, що встановлює загальну та безумовну заборону на розроблення, придбання або зберігання біологічних агентів чи токсинів у кількостях, що не мають виправдання для мирних цілей (стаття 1). Конвенція забороняє передачу відповідних технологій та матеріалів третім сторонам (стаття 3) і покладає на держави обов'язок забезпечити біобезпеку на національному рівні (стаття 4).

⁴⁴ Про затвердження Положення про порядок підготовки національних декларацій згідно з Конвенцією про заборону розробки, виробництва, накопичення і застосування хімічної зброї та про її знищення : Постанова Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2001 року № 109. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/109-2001-%D0%BF#Text>

Слугує правовим щитом та інструментом захисту міжнародної репутації держави від дезінформаційних кампаній агресора щодо діяльності цивільних «біолабораторій» на території України.

Стан імплементації в Україні: Україна є стороною Конвенції з моменту її ухвалення, проте національне регулювання потребує переходу від санітарного контролю до безпекової моделі. Ключовим завданням є ухвалення проекту Закону України (реєстр. № 14091) «Про біологічну безпеку та біологічний захист»⁴⁵, який впровадить міжнародні рівні ізоляції лабораторій (BSL-1–4).

Джерело:

<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201015/volume-1015-I-14860-English.pdf>

Стокгольмська конвенція про стійкі органічні забруднювачі (2001) спрямована на обмеження та повну ліквідацію виробництва і використання стійких органічних забруднювачів (СОЗ), які здатні накопичуватися в живих організмах і переноситися на великі відстані. Встановлює міжнародні стандарти моніторингу довкілля та поводження з небезпечними хімічними відходами.

Стан імплементації в Україні: ратифікована Україною у 2007 році. Вимоги Конвенції є базою для розробки національних програм управління відходами та очищення земельних і водних ресурсів, забруднених унаслідок бойових дій.

Джерело:

https://chm.pops.int/portals/0/repository/convention_text/unep-pops-cop-convtext-full.english.pdf

Роттердамська конвенція про процедуру попередньої обґрунтованої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин та пестицидів у міжнародній торгівлі (1998) регулює міжнародний обіг небезпечних хімікатів шляхом запровадження процедури попередньої обґрунтованої згоди (PIC). Держави-експортери зобов'язані інформувати імпортерів про ризики та отримувати їх підтвердження перед відправленням речовин, що заборонені або суворо обмежені в інших країнах.

Стан імплементації в Україні: Україна приєдналася до Конвенції у 2002 році. Положення акта інтегровані в систему державного контролю за ввезенням пестицидів та агрохімікатів. Наразі триває адаптація до Регламенту (ЄС) 649/2012, який деталізує ці процедури в межах євроінтеграції.

Джерело:

<https://www.pic.int/Portals/5/download.aspx?e=UNEP-FAO-RC-CONVTEXT-2023.English.pdf>

Картахенський протокол про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття (2000) – спеціальний акт, що регулює транскордонне переміщення, обробку та використання живих змінених організмів (ЖЗО), отриманих із застосуванням сучасних біотехнологій. Протокол базується на

⁴⁵ Про біологічну безпеку та біологічний захист : Проект Закону України (реєстр. № 14091 від 30.09.2025). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57476>

принципі обережності та вимагає обов'язкової наукової оцінки ризиків для здоров'я людини та довкілля перед імпортом ГМО.

Стан імплементації в Україні: Україна приєдналася до протоколу у 2002 році. Довгий час реалізація здійснювалася відповідно до Закону України № 1103-V, проте у 2023 році ухвалено новий Закон України № 3339-IX⁴⁶, який повністю гармонізує національну систему реєстрації та маркування ГМО з європейськими стандартами.

Джерело:

<https://www.cbd.int/doc/legal/cartagena-protocol-en.pdf>

2.1.3. Система універсальних актів міжнародно-правового регулювання ядерної та радіаційної безпеки.

Цей масив нормативного регулювання формує глобальний ядерний правопорядок, встановлюючи імперативні вимоги щодо недопущення розповсюдження ядерної зброї, забезпечення фізичної охорони об'єктів та встановлення режимів цивільної відповідальності за ядерну шкоду.

Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (NPT, 1968) – фундаментальний акт, що базується на трьох стовпах: нерозповсюдження, роззброєння та право на мирне використання ядерної енергії під контролем МАГАТЕ.

Стан імплементації в Україні: Україна приєдналася у 1994 році як неядерна держава. Принцип без'ядерного статусу закріплено у Законі України «Про національну безпеку України»⁴⁷.

Джерело:

<https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20729/volume-729-i-10485-english.pdf>

Договір про всеосяжну заборону ядерних випробувань (CTBT, 1996) забороняє будь-які ядерні вибухи (як військові, так і мирні) у будь-якому середовищі. Створює міжнародну систему моніторингу для виявлення ознак випробувань.

Стан імплементації в Україні: ратифікований Україною; технічні станції моніторингу на території України інтегровані в глобальну мережу СТВТО.

Джерело:

https://www.ctbto.org/sites/default/files/2023-10/2022_treaty_booklet_E.pdf

Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу (CPPNM, 1980) та Поправка 2005 року зобов'язує держави охороняти матеріали під час використання та транспортування. Поправка 2005 року поширила захист на ядерні установки.

Стан імплементації в Україні: повністю інтегрована Законом України від 19 жовтня 2000 року № 2064-III «Про фізичний захист ядерних установок,

⁴⁶ Про державне регулювання генетично-інженерної діяльності та державний контроль за розміщенням на ринку генетично модифікованих організмів і продукції: Закон України від 23 серпня 2023 року № 3339-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3339-20#Text>

⁴⁷ Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання»⁴⁸. Є ключовим інструментом для кваліфікації атак на ЗАЕС як міжнародних злочинів.

Джерело:

<https://www.iaea.org/sites/default/files/22/01/acppnm-unofficial-consolidated-text.pdf>

Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму (2005) вимагає криміналізації навмисних дій, пов'язаних із використанням ядерних матеріалів для заподіяння шкоди або диверсій на установках.

Стан імплементації в Україні: реалізується відповідно до статті 265 та статті 265-1 Кримінального кодексу України (незаконне виготовлення ядерних пристроїв)⁴⁹.

Джерело:

https://treaties.un.org/doc/source/RecentTexts/English_18_15.pdf

Конвенція про ядерну безпеку (1994) та ***Об'єднана конвенція про безпеку поводження з відпрацьованим паливом та про безпеку поводження з радіоактивними відходами (1997)*** встановлюють стандарти безпеки на всіх етапах життєвого циклу реакторів та відходів; впроваджують механізм міжнародних перевірок (peer reviews).

Стан імплементації в Україні: складають основу законів України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку»⁵⁰ та «Про поводження з радіоактивними відходами»⁵¹.

Джерела:

<https://www.iaea.org/sites/default/files/infcirc449.pdf>

<https://www.iaea.org/sites/default/files/infcirc546.pdf>

Конвенція про оперативне оповіщення про ядерну аварію (1986) та ***Конвенція про допомогу у випадку ядерної аварії або радіаційної надзвичайної ситуації (1986)*** – це взаємопов'язані акти, ухвалені у відповідь на Чорнобильську катастрофу, формують глобальний правовий режим екстреного реагування на ядерні інциденти. *Конвенція про оперативне оповіщення* встановлює імперативний обов'язок держав-учасниць невідкладно інформувати МАГАТЕ та країни, які можуть зазнати транскордонного впливу, про характер аварії та дані радіаційного моніторингу. *Конвенція про допомогу* визначає правову рамку міжнародної співпраці, включаючи умови надання технічної підтримки, експертних консультацій та координації зусиль для мінімізації наслідків радіаційних інцидентів.

⁴⁸ Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання : Закон України від 19 жовтня 2000 року № 2064-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2064-14#Text>

⁴⁹ Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

⁵⁰ Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку : Закон України від 08 лютого 1995 року № 39/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39/95-%D0%B2%D1%80#Text>

⁵¹ Про поводження з радіоактивними відходами : Закон України від 30 червня 1995 року № 255/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/255/95-%D0%B2%D1%80#Text>

Стан імплементації в Україні: Україна бере участь у зазначених конвенціях як держава-учасниця з моменту їх відкриття для підписання (ратифіковано Указом Президії Верховної Ради УРСР від 30.12.1986 № 3339-XI)⁵². Норми актів інтегровані в національну систему безпеки через функціональну підсистему ядерної та радіаційної безпеки Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ). Оперативне виконання зобов'язань забезпечується через Інформаційно-кризовий центр Держатомрегулювання, який здійснює цілодобовий обмін даними з Центром з інцидентів та аварійних ситуацій МАГАТЕ.

Джерела:

<https://www.iaea.org/sites/default/files/infcirc335.pdf>

<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201457/volume-1457-I-24643-English.pdf>

Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо, 1991) є одним із засадничих міжнародних інструментів у сфері забезпечення екологічної та радіаційної безпеки. Цей нормативний акт запроваджує механізм міжнародної прозорості, зобов'язуючи держави оцінювати екологічні наслідки своєї діяльності на різних стадіях планування, якщо така діяльність може вплинути на довкілля інших країн. Держави-учасниці зобов'язані проводити процедуру оцінки впливу на довкілля (ОВД) для будь-яких великих проєктів, що потенційно мають транскордонні наслідки. Встановлюється імперативна вимога інформувати сусідні країни про плановану діяльність та пов'язані з нею ризики. Конвенція має критичне значення для радіаційної безпеки, оскільки її вимоги поширюються на будівництво та експлуатацію ядерних установок, а також на поводження з радіоактивними матеріалами. Акт створює правове підґрунтя для консультацій між державами з метою запобігання транскордонним екологічним і радіаційним ризикам.

Стан імплементації в Україні: Україна ратифікувала Конвенцію Еспо, і її положення є невід'ємною частиною національної системи безпеки. Основні вимоги акта імplementовані: Законом України від 23 травня 2017 року № 2059-VIII «Про оцінку впливу на довкілля»⁵³; Законом України від 20 березня 2018 року № 2354-VIII «Про стратегічну екологічну оцінку»⁵⁴. Ці закони формують екологічний фундамент для загальної системи СБРN-захисту, забезпечуючи недопущення радіаційного та хімічного забруднення територій.

Джерело:

https://unece.org/fileadmin/DAM/env/eia/documents/legaltexts/Espoo_Convention_authentic_ENG.pdf

⁵² Про ратифікацію Конвенції про оперативне оповіщення про ядерну аварію і Конвенції про допомогу в разі ядерної аварії чи радіаційної аварійної ситуації: Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 30 грудня 1986 року № 3339-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3339-11#Text>

⁵³ Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23 травня 2017 року № 2059-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>

⁵⁴ Про стратегічну екологічну оцінку: Закон України від 20 березня 2018 року № 2354-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text>

Конвенція про доступ до інформації та участь громадськості (Орхуська конвенція, 1998) є фундаментальним міжнародно-правовим актом, що визначає стандарти екологічної демократії та прозорості державного управління. У сфері СБРN-безпеки цей документ виступає критично важливим інструментом демократичного контролю, забезпечуючи право громадян на отримання достовірних даних про радіаційний стан та хімічні ризики. Акт базується на «трьох стовпах» екологічних прав громадськості: доступі громадськості до екологічної інформації, участі у процесі прийняття рішень щодо значущих проєктів та доступі до правосуддя у разі порушення екологічних прав. Конвенція гарантує прозорість у специфічних питаннях: діяльність ядерних установок та поводження з радіоактивними відходами; інформування про потенційні ризики та реагування на аварії; доступ до інформації про хімічну безпеку та управління небезпечними речовинами на підприємствах.

Стан імплементації в Україні: Україна ратифікувала Орхуську конвенцію у 1999 році (Закон України № 832-XIV «Про ратифікацію Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля»⁵⁵). Її норми інтегровані у правову систему: Конституцією України⁵⁶; Законом України «Про оцінку впливу на довкілля»⁵⁷; Законом України «Про порядок прийняття рішень про розміщення, проектування, будівництво ядерних установок і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, які мають загальнодержавне значення»⁵⁸; Законом України «Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією»⁵⁹.

Джерело:

<https://unece.org/DAM/env/pp/documents/cep43e.pdf>

Віденська конвенція про цивільну відповідальність за ядерну шкоду (1963 року, з поправками 1997 року) та Спільний протокол (1988) формують універсальний правовий режим, спрямований на гарантування компенсації збитків у разі ядерних інцидентів. Ці акти закріплюють принцип виключної та суворої відповідальності оператора ядерної установки за заподіяну шкоду, що означає виникнення зобов'язань щодо відшкодування незалежно від наявності вини. *Конвенція* встановлює імперативну вимогу щодо обов'язкового фінансового забезпечення (страхування або інших державних гарантій) для покриття відповідальності оператора. *Спільний протокол*: функціонує як сполучна ланка між Віденською та Паризькою конвенціями, забезпечуючи

⁵⁵ Про ратифікацію Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля : Закон України від 06 липня 1999 року № 832-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/832-14#Text>

⁵⁶ Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

⁵⁷ Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23 травня 2017 року № 2059-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>

⁵⁸ Про порядок прийняття рішень про розміщення, проектування, будівництво ядерних установок і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, які мають загальнодержавне значення : Закон України від 08 вересня 2005 року № 2861-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2861-15#Text>

⁵⁹ Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією : Закон України від 01 грудня 2022 року № 2804-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2804-20#Text>

постраждалим право на отримання компенсації незалежно від того, яка з цих систем діє у конкретній країні.

Стан імплементації в Україні: положення конвенції та протоколу повністю інтегровані в національну правову систему Законом України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення»⁶⁰. Згідно з нормами Закону ядерна шкода відшкодовується виключно у формі грошової компенсації на підставі відповідного договору або рішення суду.

Джерела:

<https://www.iaea.org/sites/default/files/infcirc500.pdf>

https://www-pub.iaea.org/MTCD/Publications/PDF/Pub1593_web.pdf

Паризька конвенція про цивільну відповідальність у сфері ядерної енергії (1960 року, з поправками 1964, 1982 та 2004 років) є засадничим багатостороннім договором, ухваленим у межах ОЕСР, що встановив перший у світі спеціальний правовий режим відшкодування шкоди, завданої внаслідок ядерних інцидентів. Конвенція закріплює концепцію суворої та виключної відповідальності оператора, яка передбачає обов'язок експлуатуючої організації відшкодувати збитки незалежно від наявності її вини. Акт встановлює ліміти відповідальності та запроваджує імперативну вимогу щодо обов'язкового фінансового забезпечення (страхування або державних гарантій) для покриття можливих компенсаційних виплат. Через Спільний протокол 1988 року Паризька система поєднана з Віденською конвенцією МАГАТЕ, що створює єдину глобальну мережу правових гарантій для постраждалих незалежно від місця інциденту.

Стан імплементації в Україні: Україна є стороною Віденської конвенції про цивільну відповідальність за ядерну шкоду, положення та принципи Паризької конвенції інтегровані в національну правову систему. Україна приєдналася до Спільного протоколу про застосування Віденської та Паризької конвенцій (1988), що забезпечує транскордонний захист громадян України на засадах Паризької системи. Ключові принципи Конвенції (виключна відповідальність оператора, суворий характер відповідальності, обов'язкове страхування) повністю реалізовані в Законі України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення»⁶¹. Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку»⁶² закріплює правові основи відповідальності та міжнародні зобов'язання України, що корелюються із вимогами Паризької конвенції.

Джерело:

https://www.oecd-nea.org/jcms/pl_20196/paris-convention-on-third-party-liability-in-the-field-of-nuclear-energy-paris-convention-or-pc

Стандарти безпеки МАГАТЕ (SF-1, GSR Part 7) – це багаторівневий комплекс нормативних орієнтирів, що формує технічну та доктринальну основу

⁶⁰ Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення : Закон України від 13 грудня 2001 року № 2893-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2893-14#Text>

⁶¹ Там само.

⁶² Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку : Закон України від 08 лютого 1995 року № 39/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39/95-%D0%B2%D1%80#Text>

глобального ядерного правопорядку. На відміну від наукових рекомендацій ICRP, стандарти МАГАТЕ мають *регуляторний характер* і встановлюють імперативні вимоги для держав та операторів щодо забезпечення безпечного функціонування ядерних установок, аварійної готовності та захисту джерел випромінювання. **Фундаментальні принципи безпеки (*Fundamental Safety Principles, SF-1*)** є декларацією найвищого рівня, яка встановлює стратегічну рамку для всієї системи безпеки; закріплює безумовний пріоритет безпеки над економічними, виробничими чи іншими інтересами. SF-1 нормативно фіксує три засадничі принципи: виправданість, оптимізацію та лімітування доз. **Стандарти GSR Part 7** визначають міжнародно узгоджені механізми та вимоги до аварійної готовності та реагування на ядерні чи радіологічні інциденти.

Стан імплементації в Україні: зазначені стандарти мають статус нормативних орієнтирів та методологічної бази для розбудови національної системи ядерної безпеки. Положення SF-1 та GSR Part 7 є першоджерелом для розробки та актуалізації ключових національних регламентів, зокрема НРБУ-97 (Норми радіаційної безпеки України) та ОСПУ (Основні санітарні правила забезпечення радіаційної безпеки). Вимоги цих актів інтегровані в базові закони України: «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку»⁶³ та «Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання»⁶⁴. У межах адаптації до *acquis ЄС* передбачено подальше наближення українських процедур до стандартів МАГАТЕ через перехід від режиму виключних гарантій Агентства до інтегрованої системи гарантій Євратому.

Джерело:

https://www-pub.iaea.org/MTCD/Publications/PDF/Pub1273_web.pdf

Кодекс поведінки МАГАТЕ щодо безпеки та захисту джерел іонізуючого випромінювання (2004) – це спеціалізований міжнародний інструмент, що формує доктринальну та технічну основу для забезпечення глобального контролю за джерелами іонізуючого випромінювання (ДІВ) протягом усього їх життєвого циклу. Хоча документ має статус рекомендаційного акта («soft law»), він виступає фундаментальним нормативним орієнтиром для держав у питаннях запобігання ядерному тероризму та незаконному обігу радіоактивних матеріалів. Головною метою Кодексу є недопущення потрапляння радіоактивних джерел поза межі державного регулювання, зокрема боротьба з «покинутими» (безхазяйними) джерелами. Встановлює принципи обов'язкової реєстрації, ідентифікації та фізичної охорони джерел, що дозволяє відстежувати їх рух від моменту виготовлення до кінцевого захоронення.

Стан імплементації в Україні: положення Кодексу мають статус нормативних орієнтирів і є методологічною базою для діяльності національного регулятора – Державної інспекції ядерного регулювання України

⁶³ Там само.

⁶⁴ Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання : Закон України від 19 жовтня 2000 року № 2064-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2064-14#Text>

(Держатомрегулювання). Вимоги Кодексу інтегровані в основні національні регламенти, зокрема в НРБУ-97 та ОСПУ. Актуальним завданням залишається подальше посилення кримінальної відповідальності за порушення правил обліку та незаконне поводження з радіоактивними матеріалами згідно зі стандартами МАГАТЕ.

Джерело:

https://www-pub.iaea.org/MTCD/publications/PDF/Code-2004_web.pdf

Рекомендації Міжнародної комісії з радіологічного захисту (ICRP № 103, № 137, № 141, № 151, № 158) становлять фундаментальну наукову та доктринальну основу для формування міжнародних і національних стандартів радіаційної безпеки. Хоча ці акти не є юридично обов'язковими договорами, вони виступають першоджерелом для розробки базових стандартів МАГАТЕ (BSS) та директив Євратому, а також є методологічним орієнтиром для національних регуляторів у всьому світі.

Стан імплементації в Україні: рекомендації ICRP мають статус науково-нормативної бази для формування національного законодавства. Показники та принципи, визначені в ICRP № 103, інтегровані в основні закони України: «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку»⁶⁵ та «Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання»⁶⁶. Рекомендації Комісії є базою для чинних Норм радіаційної безпеки України (НРБУ-97). Проте, на сучасному етапі інтеграції до ЄС актуальним завданням є оновлення НРБУ-97 для їх повної гармонізації з дозовими лімітами та методологією Директиви 2013/59/EURATOM, яка безпосередньо базується на Публікації ICRP № 103. Державна інспекція ядерного регулювання України (ДІЯРУ) використовує ці стандарти для оцінки звітів із аналізу безпеки ядерних установок та ліцензування діяльності з джерелами іонізуючого випромінювання.

Джерело:

<https://www.icrp.org/page.asp?id=5>

2.2. Система нормативно-правових актів Європейського Союзу у сфері СBRN-безпеки.

Цей блок охоплює нормативну архітектуру ЄС, що формує «європейську модель стійкості», інтегруючи цивільний захист, охорону здоров'я та критичну інфраструктуру в єдину систему протидії СBRN-загрозам за принципом «All-Hazards Approach».

⁶⁵ Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку : Закон України від 08 лютого 1995 року № 39/95-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39/95-%D0%B2%D1%80#Text>

⁶⁶ Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання : Закон України від 14 січня 1998 року № 15/98-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15/98-%D0%B2%D1%80#Text>

2.2.1. Європейська нормативно-правова рамка цивільного захисту, медичної готовності та забезпечення стійкості до CBRN-загроз.

Договір про функціонування Європейського Союзу (TFEU) (стаття 196) надає юридичний мандат ЄС заохочувати співпрацю між державами-членами для покращення ефективності систем запобігання та захисту від природних або антропогенних катастроф. Встановлює підтримку національних зусиль цивільного захисту та сприяння оперативній взаємодії. Є правовим підґрунтям для залучення України до спільних безпекових ініціатив Співтовариства.

Стан імплементації: стаття 196 TFEU є юридичним фундаментом для інтеграції України до європейської архітектури безпеки та стійкості. Україна приєдналася до Механізму цивільного захисту ЄС (UCPM) як держава-учасниця. Це надає право на залучення спроможностей стратегічного резерву rescEU (включаючи засоби деконтамінації та медичні модулі) та участь у роботі Координаційного центру реагування на НС (ERCC). Положення статті реалізуються через гармонізацію Кодексу цивільного захисту України із регламентами ЄС щодо операційної взаємосумісності, планування на основі оцінки системних ризиків та звітування перед Європейською Комісією.

Джерело:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12016E196>

Регламент (ЄС) 2022/2371 Європейського Парламенту та Ради від 23 листопада 2022 року про серйозні транскордонні загрози для здоров'я та скасування Рішення № 1082/2013/ЄС встановлює спільне планування, епідеміологічний нагляд і моніторинг біологічних, хімічних та екологічних загроз. Створює механізм оголошення надзвичайної ситуації у сфері громадського здоров'я на рівні Союзу. Є фундаментальним елементом оновленого Європейського союзу охорони здоров'я, ухваленим як відповідь на пандемію COVID-19 для посилення правової рамки моніторингу, раннього попередження та реагування на загрози, зокрема біологічного, хімічного та екологічного походження. Регламент встановлює вимоги до держав-членів щодо розробки планів готовності до криз, які охоплюють епідеміологічний нагляд та моніторинг інфекційних хвороб і специфічних CBRN-факторів.

Стан імплементації в Україні: адаптація положень Регламенту 2022/2371 є критичною для включення України до європейської системи моніторингу CBRN-інцидентів. Реалізація вимог Регламенту безпосередньо пов'язана із виконанням Закону України «Про систему громадського здоров'я»⁶⁷. Ключовим завданням імплементації є впровадження механізму, за якого у разі введення режиму надзвичайної ситуації або надзвичайного стану замість стандартних медико-санітарних нормативів можуть тимчасово застосовуватися допустимі параметри впливу фізичних, хімічних та біологічних факторів на організм людини. Імплементація цього Регламенту дозволяє Україні відійти від застарілих санітарних підходів до безпекової моделі управління ризиками, де загрози здоров'ю розглядаються як частина транскордонної стійкості. Це забезпечує

⁶⁷ Про систему громадського здоров'я: Закон України від 06 вересня 2022 року № 2573-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text>

повноцінну взаємосумісність із європейськими протоколами реагування на біологічні атаки чи великі хімічні аварії в умовах воєнних дій.

Джерело:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022R2371>

Регламент Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2021/836 про внесення змін до Рішення № 1313/2013/EU щодо Механізму цивільного захисту Союзу. Цей акт є ключовим інструментом модернізації архітектури безпеки Європейського Союзу, що забезпечує перехід від координаційної моделі взаємодопомоги до створення автономних стратегічних спроможностей реагування на масштабні катастрофи. Регламент нормативно закріплює розвиток rescEU як додаткового стратегічного резерву Співтовариства, що включає потужності для медичної авіаевакуації (MedEvac), польові госпіталі, запаси захисного обладнання та спеціалізовані засоби для деконтамінації при СБРN-інцидентах. Акт надає Європейській Комісії право безпосередньо закуповувати або орендувати необхідні ресурси для ліквідації наслідків транскордонних криз, що значно скорочує час розгортання допомоги. Спроможності щодо протидії хімічним, біологічним, радіологічним та ядерним загрозам інтегруються безпосередньо у структуру Механізму цивільного захисту ЄС (UCPM), що дозволяє використовувати ресурси rescEU для реагування на навмисні або випадкові викиди небезпечних агентів. Регламент запроваджує обов'язкове планування на основі оцінки системних ризиків, що охоплюють військові, техногенні та природні катастрофи.

Стан імплементації в Україні: Україна приєдналася до Механізму цивільного захисту ЄС (UCPM) як повноправна держава-учасниця, що вимагає гармонізації положень Кодексу цивільного захисту України⁶⁸ із регламентами ЄС щодо операційної взаємосумісності та планування. Реалізація положень Регламенту в Україні здійснюється через функціональні та територіальні підсистеми Єдиної державної системи цивільного захисту. В умовах воєнного стану Україна використовує інструменти цього Регламенту для отримання екстреної допомоги через Координаційний центр реагування на НС (ERCC), зокрема в частині залучення медичних модулів та засобів захисту від СБРN-загроз. У перспективі необхідне законодавче закріплення процедур швидкого митного оформлення та логістики ресурсів rescEU на національному рівні для ліквідації наслідків збройної агресії.

Джерела:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021R0836>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02013D1313-20231218>

https://cbrn-risk-mitigation.network.europa.eu/index_en

Регламент Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2022/123 та Регламент Ради (ЄС) 2022/2372 (Пакет медичної готовності). Цей пакет актів вторинного права ЄС спрямований на посилення інституційної стійкості систем охорони здоров'я та забезпечення безперебійного постачання критичних засобів

⁶⁸ Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02 жовтня 2012 року № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>

медичної протидії у кризових ситуаціях. Регламент (ЄС) 2022/123 (Посилення мандата ЕМА) значно розширює повноваження Європейського агентства з лікарських засобів (ЕМА) щодо моніторингу та пом'якшення дефіциту критично важливих лікарських засобів та медичних виробів під час надзвичайних ситуацій у сфері громадського здоров'я; запроваджує обов'язкове звітування суб'єктів ринку про запаси ліків та створює Керуючу групу з дефіциту лікарських засобів, що забезпечує оперативне управління ланцюгами постачання на рівні всього Союзу. Регламент (ЄС) 2022/2372 (рамка медичних контрзаходів) встановлює спеціальну правову структуру для закупівлі, виробництва та розподілу медичних засобів протидії (вакцин, антидотів, засобів деконтамінації) у разі оголошення надзвичайної ситуації. Акт регламентує діяльність Управління з питань готовності та реагування на надзвичайні ситуації у сфері здоров'я (далі – HERA, Health Emergency Preparedness and Response Authority) у частині створення стратегічних запасів та активації екстрених планів фінансування для протидії СBRN-загрозам.

Стан імплементації в Україні: зазначені акти визначають нормативні умови для включення України до європейської системи моніторингу дефіциту ліків та надання доступу до стратегічного резерву rescEU. Реалізація положень відбувається через налагодження прямої взаємодії між Міністерством охорони здоров'я України та органом HERA, що дозволяє інтегрувати національні потреби у спільні механізми закупівель ЄС та забезпечити готовність до медичного реагування на радіаційні чи хімічні інциденти в умовах воєнного стану.

Потребує гармонізації із Законом України «Про систему громадського здоров'я»⁶⁹ щодо процедур оперативного визнання та постачання специфічних антидотів, які не мають державної реєстрації, але схвалені ЕМА для екстреного використання.

Джерела:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022R0123;>

<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2372/oj>

Директива (ЄС) 2022/2557 про стійкість критичних суб'єктів (CER Directive). Цей акт є інструментом нової архітектури безпеки Європейського Союзу, що запроваджує системний підхід до захисту життєво важливих функцій суспільства від широкого спектра фізичних, технічних та техногенних загроз. Директива замінила застарілу Директиву 2008/114/ЄС, перейшовши від захисту окремих «об'єктів» до забезпечення стійкості «суб'єктів» (організацій), що надають критичні послуги. Зобов'язує держави проводити комплексну оцінку ризиків та на її основі ідентифікувати суб'єкти в 11 ключових секторах, включаючи енергетику, транспорт, охорону здоров'я, питну воду, цифрову інфраструктуру та державне управління. Встановлює вимоги щодо розробки стратегій стійкості, проведення оцінок ризиків на рівні суб'єктів та впровадження технічних і організаційних заходів для запобігання інцидентам і

⁶⁹ Про систему громадського здоров'я: Закон України від 06 вересня 2022 року № 2573-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text>

швидкого відновлення після них. Акт інтегрує ризики, пов'язані з хімічними, біологічними, радіологічними та ядерними загрозами як частину загального «all-hazards» підходу до стійкості критичної інфраструктури.

Стан імплементації в Україні: реалізація положень Директиви CER в Україні здійснюється відповідно до Закону України «Про критичну інфраструктуру»⁷⁰ та через заходи, визначені в Законі України «Про національну безпеку України»⁷¹. Для повної відповідності стандартам ЄС потребується запровадження у законодавство механізмів планування безперервності функціонування (continuity planning) та розробка специфічних сценаріїв CBRN-загроз для об'єктів підвищеної небезпеки. Пріоритетним є включення CBRN-ризиків як окремої категорії до національної системи захисту критичної інфраструктури та встановлення обов'язкових вимог щодо регулярного аудиту спроможностей суб'єктів до відновлення.

Джерела:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022L2557>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02022L2557-20221227>.

Рішення Європейського Парламенту та Ради № 1313/2013/EU про Механізм цивільного захисту Союзу (UCPM) є фундаментальною правовою основою для координації зусиль держав-членів ЄС та країн-учасниць у сфері запобігання, готовності та реагування на природні та техногенні катастрофи. Цим рішенням засновано Центр координації реагування на надзвичайні ситуації (ERCC), який функціонує як цілодобовий оперативний хаб для моніторингу криз та мобілізації допомоги в режимі реального часу. Акт регламентує розвиток rescEU – додаткового рівня захисту, що включає потужності для гасіння пожеж, медичну евакуацію (MedEvac), запаси медичного обладнання та спеціалізовані ресурси для деконтамінації при CBRN-інцидентах. Документ визначає вимоги до сертифікації національних модулів реагування та їх оперативної взаємосумісності, що дозволяє різним державам діяти як єдиній системі під час масштабних криз. Механізм встановлює конкретні кількісні та якісні показники для реагування на хімічні, біологічні та радіаційні загрози, включаючи моніторинг випромінювання та дезактивацію територій.

Стан імплементації в Україні: Україна приєдналася до Механізму як повноправна держава-учасниця, що вимагає перегляду національної архітектури безпеки для повної інтеграції в європейську систему стійкості. Виконання вимог Рішення потребує системної гармонізації Кодексу цивільного захисту України із регламентами ЄС, зокрема в частині стратегічного планування, оцінки системних ризиків та звітування перед Європейською Комісією. Реалізація норм Механізму в Україні забезпечується через підсистеми Єдиної державної системи цивільного захисту, які поступово переходять на європейські протоколи реагування та оповіщення. В умовах воєнного стану Україна активно використовує інструменти Механізму через ERCC для отримання гуманітарної

⁷⁰ Про критичну інфраструктуру: Закон України від 16 листопада 2021 року № 1882-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>

⁷¹ Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

допомоги, засобів захисту від CBRN-загроз та медичної евакуації цивільного населення.

Джерела:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013D1313>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02013D1313-20231218>

Стратегія ЄС щодо готовності для запобігання і реагування на нові загрози та кризи 2025 року (EU Preparedness Union Strategy) є основоположним доктринальним документом, що визначає довгострокову політику Європейського Союзу у сфері колективної безпеки та стійкості, спрямовану на трансформацію реактивної моделі управління кризами у проактивну систему превентивної готовності. Стратегія запроваджує інноваційний принцип, згідно з яким заходи безпеки та сценарії реагування інтегруються безпосередньо у процеси планування державної політики та розбудови інфраструктури (preparedness by design). Документ охоплює всі типи загроз – природні, техногенні (включно з CBRN) та гібридні, об'єднуючи зусилля учасників на місцевому, регіональному, національному рівнях та на рівні Союзу. Акт спрямований на посилення взаємодії між цивільним захистом і військовим сектором для спільної протидії масштабним транскордонним кризам. Передбачається вдосконалення роботи Центру координації реагування на надзвичайні ситуації (ERCC), розробка комплексних оцінок ризиків та перегляд механізмів цивільного захисту ЄС. Стратегія містить конкретний перелік заходів та часові межі для досягнення цілей щодо забезпечення стійкості ланцюгів постачання та автономії ЄС у критичних ресурсах.

Стан імплементації в Україні: положення Стратегії виступають основою для розробки національної Стратегії CBRN-безпеки України, яка має замінити фрагментарне регулювання на інтегровану модель національної стійкості. Україна як держава-учасниця Механізму цивільного захисту ЄС (UCPM) вже адаптує свої системи раннього сповіщення та моніторингу до стандартів, визначених цією Стратегією. Реалізація принципів Стратегії передбачена у межах Національної програми адаптації *acquis* ЄС (зокрема, через реформування системи цивільного захисту та посилення контролю за об'єктами підвищеної небезпеки)⁷². В умовах війни Україна імплементує закладений у Стратегії принцип цивільно-військової взаємодії через узгодження дій ДСНС та Збройних Сил України під час ліквідації наслідків атак на об'єкти критичної інфраструктури.

Джерело:

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_25_856/IP_25_856_EN.pdf

План дій ЄС щодо посилення готовності до хімічних, біологічних, радіологічних та ядерних ризиків (CBRN Action Plan) – стратегічний документ Європейської Комісії, який визначає засади внутрішньої безпеки Союзу через

⁷² Національна програма адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (*acquis* ЄС): Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2026 року № 438. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/69c/fd1/b31/69cfd1b313b93001891731.pdf>

інтегроване управління ризиками, пов'язаними з небезпечними агентами. План фокусується на запобіганні (зменшення доступності матеріалів), виявленні (розвиток систем моніторингу та індикації), готовності (навчання та сертифікація підрозділів) та реагуванні (ліквідація наслідків інцидентів). Акт вимагає консолідації зусиль цивільних, правоохоронних та військових структур для протидії CBRN-загрозам, зокрема терористичного характеру. План заклав основу для створення мережі Центрів передового досвіду (CBRN Centres of Excellence), яка охоплює 64 країни-партнери для обміну знаннями, проведення спільних навчань та оцінки національних потреб. У межах розвитку Плану CBRN-спроможності були інституційно інтегровані в стратегічний резерв Механізму цивільного захисту ЄС (rescEU), що включає створення запасів засобів деконтамінації та медичного обладнання.

Стан імплементації в Україні: Україна є повноправним учасником мережі CoE у межах регіонального секретаріату для Південно-Східної та Східної Європи (SEEE), що дозволяє адаптувати національну систему до європейських протоколів управління ризиками. Принципи Плану реалізуються відповідно до Закону України «Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією»⁷³ та оновлення положень Кодексу цивільного захисту України щодо радіаційного та хімічного захисту⁷⁴. У перспективі варто перейти від фрагментарного (секторального) регулювання до ухвалення базового Закону про CBRN-безпеку та затвердження цілісної Національної стратегії CBRN-безпеки для повної взаємосумісності з архітектурою ЄС. В умовах агресії РФ План дій виступає методологічною базою для фіксації використання хімічних агентів та інтеграції цивільно-військового реагування на загрози ЗМУ.

Джерела:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52017DC0610>

https://cbrn-risk-mitigation.network.europa.eu/index_en

Резолюція Європейського Парламенту 2010/2114(INI) щодо CBRN Плану дій є основоположним політико-правовим документом, що визначив стратегічний вектор розвитку архітектури внутрішньої безпеки Європейського Союзу через призму інтегрованого управління хімічними, біологічними, радіологічними та ядерними ризиками. Резолюція надала легітимності CBRN Плану дій ЄС, спрямованому на зміцнення безпекового периметра Союзу та мінімізацію загроз розповсюдження небезпечних агентів. Акт запровадив трирівневу модель безпеки: запобігання (обмеження доступу до матеріалів), виявлення (моніторинг та контроль) та реагування (ліквідація наслідків інцидентів). Резолюція акцентує на необхідності міжвідомчої співпраці та створенні мереж експертної підтримки, таких як центри передового досвіду (CBRN Centres of Excellence). Документ розглядає протидію CBRN-загрозам як критичний елемент Контртерористичної стратегії ЄС, вимагаючи посилення контролю за подвійним використанням технологій та матеріалів.

⁷³ Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією : Закон України від 01 грудня 2022 року № 2804-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2804-20#Text>

⁷⁴ Кодекс цивільного захисту України від 02 жовтня 2012 року № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>

Стан імплементації в Україні: положення Резолюції виступають методологічною базою для розробки Стратегії CBRN-безпеки України, що передбачає перехід від фрагментарного (секторального) регулювання до інтегрованої моделі національної стійкості. Реалізація здійснюється в межах Національної програми адаптації законодавства України до *acquis* ЄС, зокрема через наближення норм щодо цивільного захисту та екологічної безпеки до європейських стандартів. Україна інтегрована в архітектуру безпеки Плану дій через участь у регіональному секретаріаті Ініціативи Центрів передового досвіду (CoE) для Південно-Східної та Східної Європи. Принципи Резолюції імплементуються Законом України «Про критичну інфраструктуру»⁷⁵ та оновленням Кодексу цивільного захисту, що забезпечує функціональну сумісність національних систем реагування з Механізмом цивільного захисту Союзу.

Джерела:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52010IP0467>

https://cbrn-risk-mitigation.network.europa.eu/index_en

Європейський порядок денний у сфері CBRN, 2009 (Agenda 2009) – це засаднича стратегічна рамка Європейського Союзу, що започаткувала формування цілісної та інтегрованої системи внутрішньої безпеки Співтовариства щодо протидії хімічним, біологічним, радіологічним та ядерним загрозам. Документ, ухвалений у формі Повідомлення Комісії та висновків Ради ЄС, визначив перехід від фрагментарного (секторального) регулювання до моделі інтегрованого управління ризиками. Порядок денний 2009 року став нормативним підґрунтям для «Плану дій ЄС у сфері CBRN», який запровадив трирівневу модель безпеки, що є актуальною для сучасної архітектури захисту: запобігання (prevention); виявлення (detection); підготовка та реагування (preparedness and response). Agenda 2009 заклала основу для створення Ініціативи Центрів передового досвіду (CBRN Centres of Excellence – CoE), яка на сьогодні охоплює 64 країни-партнери, включаючи Україну, для обміну знаннями та найкращими практиками. Також цей документ став фундаментом для подальшої еволюції політик ЄС, зокрема Плану дій 2017 року та стратегічної інтеграції CBRN-спроможностей у резерв rescEU в межах Механізму цивільного захисту Союзу.

Стан імплементації в Україні: документ є орієнтиром для розробки цілісної Національної стратегії CBRN-безпеки України, яка має об'єднати розпорошені норми ядерної, хімічної та біологічної безпеки в єдиний правовий цикл: «попередження – готовність – реагування – відновлення». Принципи Agenda 2009 імплементуються Законом України «Про критичну інфраструктуру»⁷⁶ та оновленням Кодексу цивільного захисту України⁷⁷, що дозволяє Україні адаптувати свої системи раннього сповіщення до стандартів ЄС

⁷⁵ Про критичну інфраструктуру: Закон України від 16 листопада 2021 року № 1882-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>

⁷⁶ Про критичну інфраструктуру: Закон України від 16 листопада 2021 року № 1882-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>

⁷⁷ Кодекс цивільного захисту України від 02 жовтня 2012 року № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>

та НАТО. Також Україна інтегрована в архітектуру безпеки, визначену Agenda, через участь у Регіональному секретаріаті СоЕ для Південно-Східної та Східної Європи.

Джерело:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52009DC0273>

2.2.2. Система актів *acquis* ЄС у сферах експортного контролю, безпечного поводження з хімічною продукцією та біологічними агентами.

Цей блок нормативного регулювання формує превентивний рівень СБРN-безпеки, спрямований на недопущення нецільового використання цивільних технологій та мінімізацію ризиків при промисловому поводженні з небезпечними матеріалами.

Регламент Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2021/821 про встановлення режиму Союзу для контролю за експортом, посередництвом, технічною допомогою, транзитом та передачею товарів подвійного призначення є центральним правовим інструментом ЄС щодо запобігання розповсюдженню ЗМУ через контроль за обігом товарів, програмного забезпечення та технологій, що можуть мати як цивільне, так і військове призначення. Регламент запроваджує обов'язкову авторизацію для товарів, визначених у Додатку I (включаючи хімічні прекурсори, мікроорганізми та ядерні матеріали), а також механізм «catch-all» для контролю за кінцевим використанням нелістингових товарів у програмах створення ЗМУ.

Стан імплементації в Україні: визначений як пріоритет номер один у межах інтеграції до єдиного безпекового ринку. Потребує повної гармонізації національних списків контрольованих товарів із Додатком I Регламенту та впровадження ефективного контролю за «нематеріальною» передачею технологій.

Джерело:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021R0821>

Регламент Європейського Парламенту та Ради (ЄС) № 1907/2006 щодо реєстрації, оцінки, дозволу та обмеження хімічних речовин (REACH) – глобальний стандарт регулювання хімічного сектора, що покладає на виробників та імпортерів обов'язок доводити безпечність речовин, які вводяться в обіг. Регламент спрямований на поступове виведення з ринку найбільш шкідливих сполук (канцерогенів, мутагенів) та їх заміну безпечними альтернативами для захисту здоров'я населення та екосистем.

Стан імплементації в Україні: реалізується через Закон України «Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією» (введений у дію у 2024 р.)⁷⁸. Для забезпечення безперешкодного експорту української хімічної продукції до ЄС необхідне створення національного реєстру та інформаційної системи за зразком Європейського агентства з хімічних речовин (ECHA).

Офіційне джерело:

⁷⁸ Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією : Закон України від 01 грудня 2022 року № 2804-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2804-20#Text>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32006R1907>

Регламент Європейського Парламенту та Ради (ЄС) № 649/2012 щодо експорту та імпорту небезпечних хімічних речовин (PIC) деталізує процедуру попередньої обґрунтованої згоди (PIC) згідно з Роттердамською конвенцією, регулюючи міжнародну торгівлю хімікатами, що заборонені або суворо обмежені в межах ЄС. Зобов'язує експортерів інформувати країни-імпортери про ризики та отримувати офіційне підтвердження на ввезення таких речовин.

Стан імплементації в Україні: положення інтегровані в національну систему контролю за ввезенням пестицидів та агрохімікатів. Триває технічна адаптація митних процедур до регламентованих строків сповіщення ЄС.

Джерело:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32012R0649>

Регламент Ради (ЄС) 2018/1542 та Виконавчий регламент Ради (ЄС) 2019/84 щодо обмежувальних заходів проти розповсюдження та застосування хімічної зброї створюють правову основу для застосування санкцій (заморожування активів, заборона в'їзду) проти осіб та організацій, відповідальних за розробку, виробництво або використання хімічної зброї, незалежно від їхнього громадянства чи місця перебування. Акти спрямовані на підтримку режиму Конвенції про заборону хімічної зброї (CWC) та протидію хімічному тероризму.

Стан імплементації в Україні: положення використовуються як нормативна база для синхронізації національної санкційної політики з міжнародними партнерами в частині реагування на випадки застосування хімічних агентів РФ в умовах воєнного стану.

Джерела:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018R1542>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019R0084>

Директива 2012/18/ЄС (Seveso III) про контроль за небезпекою великих аварій, пов'язаних із небезпечними речовинами є одним із ключових інструментів *acquis* ЄС у сфері хімічної безпеки та промислової екології, спрямованим на мінімізацію ризиків масштабних катастроф на промислових об'єктах. Директива встановлює багаторівневу систему запобігання аваріям, що ґрунтується на принципах: класифікації об'єктів (*tiered approach*); політики запобігання великим аваріям (МАРР); звітів про безпеку та планів реагування; планування землекористування (*Land-use planning*); інформування та участі громадськості; суворого режиму інспекцій.

Стан імплементації в Україні: Україна здійснює активну адаптацію законодавства до вимог Seveso III у межах виконання Угоди про асоціацію та Національної програми адаптації законодавства України до права європейського Союзу (*acquis* ЄС). Головним актом є Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки»⁷⁹. Положення Директиви щодо реагування на аварії частково

⁷⁹ Про об'єкти підвищеної небезпеки: Закон України від 18 січня 2001 року № 2245-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14#Text>

імplementовані в Кодексі цивільного захисту України (зокрема, у статті 35)⁸⁰, що регламентує дії органів влади та підприємств у разі хімічних інцидентів. Новий Закон України «Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією»⁸¹ (введений у дію у 2024 році) доповнює систему Seveso III, запроваджуючи європейську термінологію та ризик-орієнтований підхід до управління хімікатами.

Незважаючи на прогрес, актуальним залишається повне впровадження цифрових реєстрів небезпечних речовин та вдосконалення механізмів транскордонного сповіщення про промислові аварії, що є критичним в умовах воєнних руйнувань промислової інфраструктури. Повна імplementація є передумовою для визнання української промислової продукції на ринках ЄС та інтеграції України в європейську систему стійкості.

Джерела:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0018;>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02012L0018-20120724>

2.2.3. Система актів *acquis* ЄС у сфері біологічної безпеки, захисту громадського здоров'я та гігієни праці при поводженні з біологічними агентами.

Цей масив нормативного регулювання формує правову рамку для мінімізації біологічних ризиків, встановлюючи вимоги до класифікації патогенів, безпеки лабораторних досліджень та контролю за обігом генетично модифікованих матеріалів.

Регламент Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2021/784 про протидію розповсюдженню терористичного контенту онлайн. Хоча акт має загальнобезпековий характер, він є критичним для біобезпеки в частині обмеження доступу до інструкцій щодо виготовлення біологічної зброї, методів культивування патогенів у нелaborаторних умовах та планування атак із використанням біоагентів. Регламент зобов'язує хостинг-провайдерів видаляти відповідний контент протягом однієї години після отримання припису.

Стан імplementації в Україні: положення враховуються в діяльності правоохоронних органів та Служби безпеки України при моніторингу інформаційного простору. Потребує подальшої інтеграції в національні протоколи кібербезпеки для запобігання «цифровій» підтримці біотероризму.

Джерело:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021R0784>

Директива 2000/54/ЄС про захист працівників від ризиків, пов'язаних із впливом біологічних агентів на робочому місці – фундаментальний акт, що запроваджує класифікацію біологічних агентів на чотири групи ризику (від мінімального до дуже високого) залежно від їх патогенності та здатності до поширення. Директива регламентує обов'язки роботодавців щодо оцінки

⁸⁰ Кодекс цивільного захисту України від 02 жовтня 2012 року № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>

⁸¹ Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією : Закон України від 01 грудня 2022 року № 2804-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2804-20#Text>

ризиків, заміни небезпечних агентів безпечними аналогами, ведення обліку працівників (зі строком зберігання даних до 40 років для персистентних інфекцій) та запровадження заходів фізичного стримування.

Стан імплементації в Україні: наразі спостерігається фрагментарність регулювання через застарілі санітарні норми. Ключовим етапом повної імплементації стане ухвалення проєкту Закону України «Про біологічну безпеку та біологічний захист» (реєстр. № 14091)⁸², який нормативно закріпить міжнародні рівні ізоляції лабораторій (BSL-1–4) та європейську класифікацію патогенів.

Джерело:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32000L0054>

Директива 2009/41/ЄС про обмежене використання генетично модифікованих мікроорганізмів (далі – ГММ) регулює діяльність із ГММ у замкнених системах (лабораторіях, промислових установках), де застосовуються спеціальні заходи для обмеження їх контакту з населенням та довкіллям. Встановлює чотири класи ризику та відповідні вимоги до повідомлення органів влади про початок робіт.

Стан імплементації в Україні: реалізується відповідно до Закону України № 3339-IX⁸³, який впроваджує європейську модель рівнів ризику при здійсненні генетично-інженерної діяльності в замкненій системі.

Джерело:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32009L0041>

Директива 2001/18/ЄС про навмисне вивільнення у довкілля генетично модифікованих організмів регламентує процедури наукових випробувань та розміщення ГМО на ринку як продукції. Встановлює жорсткі вимоги до наукової оцінки ризиків, прозорості (громадських слухань), маркування та обов'язкового післяреєстраційного моніторингу.

Стан імплементації в Україні: повністю гармонізовано із Законом України № 3339-IX⁸⁴. Впроваджено поріг маркування у 0,9% та створено правову базу для функціонування державних реєстрів ГМО за європейським зразком.

Джерело:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32001L0018>

2.2.4. Система актів Євратому у сфері радіаційного захисту та ядерної безпеки.

Цей масив нормативного регулювання Європейського співтовариства з атомної енергії (Євратом) формує єдиний безпековий периметр, встановлюючи жорсткі стандарти захисту персоналу, населення та довкілля, а також

⁸² Про біологічну безпеку та біологічний захист : Проєкт Закону України (реєстр. № 14091 від 30.09.2025). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57476>

⁸³ Про державне регулювання генетично-інженерної діяльності та державний контроль за розміщенням на ринку генетично модифікованих організмів і продукції : Закон України від 23 серпня 2023 року № 3339-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3339-20#Text>

⁸⁴ Там само.

регламентуючи технічні аспекти експлуатації ядерних установок і контролю за обігом ядерних матеріалів.

Регламент Комісії (Євратом) 2025/974 про застосування гарантій Євратому – найновіший акт, що регулює систему обліку та контролю ядерних матеріалів (систему гарантій) у межах Співтовариства. Передбачає поступовий перехід від виключного режиму гарантій МАГАТЕ до інтегрованого режиму гарантій Євратому, що включає посилений технічний нагляд та звітування.

Стан імплементації в Україні: приєднання до Регламенту визначено як ключовий етап інтеграції в енергетичний простір ЄС. Потребує докорінної модернізації національної системи обліку та приведення її у повну відповідність до процедур Співтовариства.

Джерело:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32025R0974>

Регламент Ради (Євратом) 2016/52 про встановлення максимально допустимих рівнів радіоактивного забруднення харчових продуктів та кормів після ядерної аварії визначає граничні концентрації радіонуклідів у продукції, що може потрапити на ринок після радіологічного інциденту. Акт має на меті гарантувати безпеку харчового ланцюга та захист споживачів від внутрішнього опромінення.

Стан імплементації в Україні: законодавство України наразі лише частково відповідає вимогам Регламенту. Необхідне оновлення гігієнічних нормативів щодо вмісту цезію та стронцію, зокрема у кормах для тварин.

Джерело:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0052>

Технічний пакет регламентів Євратому (№ 66/2006, № 1209/2000, № 2587/1999, Регламент № 3) – блок актів, що регулюють спеціальні питання: передачу невеликих кількостей руд (№ 66/2006), процедури повідомлення про інвестиційні проєкти в ядерній галузі (№ 2587/1999, № 1209/2000) та захист класифікованої інформації Співтовариства (Регламент № 3).

Стан імплементації в Україні: на сьогодні ці акти не імplementовані, оскільки вони встановлюють норми, характерні для повноправного членства в Євратомі. Їх впровадження є передумовою для глибокої оборонної та наукової інтеграції.

Джерела:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=CELEX%3A32000R1209>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:31999R1258>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32005R0302>

[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/IT/ALL/?uri=CELEX:31958R0003\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/IT/ALL/?uri=CELEX:31958R0003(01))

Директива 2013/59/EURATOM про встановлення основних стандартів безпеки для захисту від загроз, що виникають внаслідок впливу іонізуючого випромінювання – фундаментальна «рамкова» директива, що консолідує норми захисту пацієнтів, працівників та населення. Запроваджує три режими опромінення (планове, існуюче, аварійне) та базується на принципах

виправданості, оптимізації (ALARA) та лімітування доз (1 мЗв/рік для населення).

Стан імплементації в Україні: потребує докорінного перегляду застарілих «Норм радіаційної безпеки України» (НРБУ-97) для їх повної гармонізації з дозовими лімітами та методологією ЄС.

Джерело:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32013L0059>

Директива 2009/71/EURATOM (із змінами 2014/87/EURATOM) про встановлення рамок Співтовариства для ядерної безпеки ядерних установок регламентує весь життєвий цикл цивільних реакторів: від проектування та ліцензування до виведення з експлуатації. Встановлює вимоги щодо незалежності національних регуляторів, культури безпеки та обов'язкових міжнародних перевірок (peer reviews) кожні 10 років.

Стан імплементації в Україні: загалом національне законодавство відповідає принципам Директиви, проте в умовах війни критичним є впровадження норм щодо транскордонної прозорості та звітування у разі збройних атак на АЕС.

Джерело:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32009L0071>

Директива 2011/70/EURATOM про безпечне поводження з відпрацьованим паливом та радіоактивними відходами зобов'язує держави розробляти національні програми довгострокового поводження з відходами, забезпечуючи їх безпечне зберігання та забороняючи експорт до країн, що не мають належної інфраструктури переробки.

Стан імплементації в Україні: складає основу Закону України «Про поводження з радіоактивними відходами»⁸⁵, проте потребує оновлення в частині створення надійних фінансових гарантій для довгострокового зберігання.

Джерело:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0070>

Директива 2003/122/EURATOM про контроль за джерелами випромінювання високої активності та покинутими джерелами встановлює вимоги до маркування, технічного обліку та фінансового забезпечення утилізації джерел високої активності для запобігання їх втраті чи незаконному обігу.

Стан імплементації в Україні: реалізується через Державний реєстр джерел іонізуючого випромінювання⁸⁶, але вимагає посилення кримінальної відповідальності за порушення правил обліку.

Джерело:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32003L0122>

⁸⁵ Про поводження з радіоактивними відходами : Закон України від 30 червня 1995 року № 255/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/255/95-%D0%B2%D1%80#Text>

⁸⁶ Деякі питання державного регулювання діяльності з використання джерел іонізуючого випромінювання : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2000 року № 1718. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1718-2000-%D0%BF#Text>

Рішення Ради 87/600/Euratom про заснування системи ECURIE є базовим елементом вторинного права Європейського співтовариства з атомної енергії (Євратом), що встановлює юридичну рамку для термінового обміну інформацією у разі виникнення радіологічних загроз. Рішення регулює діяльність системи ECURIE (*European Community Urgent Radiological Information Exchange*), яка забезпечує цілодобовий оперативний зв'язок між державами-членами та Європейською Комісією. Акт зобов'язує державу, на території якої стався ядерний або радіологічний інцидент, негайно інформувати партнерів про характер аварії, метеорологічні умови та вжиті заходи захисту населення. Система спрямована на мінімізацію наслідків інцидентів із транскордонним впливом, доповнюючи відповідні конвенції МАГАТЕ на рівні ЄС. Регламентується передача даних моніторингу докільця в режимі реального часу, що дозволяє іншим державам превентивно коригувати національні заходи безпеки.

Стан імплементації в Україні: приєднання до ECURIE є складовою Національної програми адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (acquis ЄС) (Розділ 15 «Енергетика», підрозділ «Атомна енергетика»)⁸⁷. Реалізація Рішення передбачає технічне включення Державної інспекції ядерного регулювання України (Держатомрегулювання) до європейської мережі моніторингу. Це забезпечить функціональну сумісність національних систем раннього попередження з європейськими. Україна вже є стороною універсальних конвенцій 1986 року про оперативне оповіщення. Впровадження Рішення 87/600 дозволить перейти від загального міжнародного інформування до глибокої технічної інтеграції в систему ЄС. В умовах збройної агресії РФ та ризиків на Запорізькій АЕС приєднання до ECURIE розглядається як критичний інструмент для міжнародної фіксації радіаційних аномалій та швидкої координації з ERCC (Центром реагування на НС ЄС). Повна імплементація цього Рішення дозволить Україні стати частиною єдиного європейського безпекового периметра, забезпечуючи автоматизований обмін даними про радіаційний стан без політичних чи бюрократичних затримок.

Джерела:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31987D0600>

<https://www.iaea.org/topics/nuclear-safety-conventions/convention-early-notification-nuclear-accident>

2.3. Система стратегічних і доктринальних актів НАТО у сфері CBRN-безпеки.

Нормативна база НАТО у сфері CBRN базується на принципі інтегрованого управління ризиками «whole-of-government» і спрямована на забезпечення здатності союзників та партнерів діяти як єдина система в умовах застосування ЗМУ або масштабних катастроф.

Стратегічна концепція НАТО (2022) – засадничий документ, що визначає CBRN-захист як невід'ємну складову загальної позиції стримування й

⁸⁷ Національна програма адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (acquis ЄС): Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2026 року № 438. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/69c/fd1/b31/69cfd1b313b93001891731.pdf>

оборони Альянсу. Концепція прямо вказує на загрози з боку державних акторів та терористичних груп, що можуть використати ЗМУ, вимагаючи зміцнення спроможностей швидкого реагування.

Стан імплементації в Україні: виступає політичним фундаментом для адаптації оборонного планування та національних стратегій стійкості.

Джерело:

<https://www.nato.int/content/dam/nato/webready/documents/publications-and-reports/strategic-concepts/2022/290622-strategic-concept.pdf>

Політика НАТО у сфері CBRN-захисту (2022) – центральний акт, ухвалений на Мадридському саміті, що встановлює модернізовану рамку стримування. Визначає три стратегічні напрями: запобігання (стримування), захист (мінімізацію вразливостей) та відновлення (ліквідацію наслідків).

Стан імплементації в Україні: принципи Політики інтегровані в національну «Доктрину з ХБРЯ захисту військ» (2024–2025) та постанову КМУ № 1315 щодо реагування на ядерні загрози⁸⁸.

Джерело:

https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_197768.htm

Концепція оборони НАТО від CBRN-загроз 2025 деталізує механізми реалізації Політики 2022 року через п'ять компонентів: виявлення/моніторинг, управління знаннями, фізичний захист, управління небезпеками (деконтамінація) та медичні контрзаходи. Структурує спроможності за трьома рівнями: базовий (загальна підготовка), посилений (підтримка операцій) та спеціалізований (високотехнологічне реагування).

Стан імплементації в Україні: на основі акта проведено понад 200 навчань для Сил оборони та ДСНС із реагування на хімічні та біологічні інциденти.

Джерело:

https://www.nato.int/content/dam/nato/webready/documents/cbrn/IMSM-0198-2025_ENG.pdf

Сім базових вимог НАТО щодо національної стійкості (7 Baseline Requirements for Resilience) регламентують вимоги до цивільної готовності. У сфері CBRN критичними є Вимога 5 (здатність справлятися з масовими жертвами) та Вимога 4 (стійкість харчових і водних ресурсів).

Стан імплементації в Україні: положення впроваджуються відповідно до Закону України «Про критичну інфраструктуру»⁸⁹ та методики оцінки вразливостей об'єктів⁹⁰.

Джерело:

https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132722.htm

⁸⁸ Деякі питання реагування на можливе застосування зброї масового знищення : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2024 року № 1315. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP241315>

⁸⁹ Про критичну інфраструктуру: Закон України від 16 листопада 2021 року № 1882-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>

⁹⁰ Про затвердження Порядку проведення оцінки вразливості ядерних установок та ядерних матеріалів : Наказ Державного комітету ядерного регулювання України від 30 листопада 2010 року № 169. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1309-10#Text>

Акти технічної та медичної стандартизації (взаємосумісність). **Стандарт НАТО AJMedP-7 (спільна доктрина медичного забезпечення у сфері CBRN-захисту, 2022)** – технічний стандарт (інтегрований у STANAG 2596), що встановлює єдині протоколи деконтамінації пацієнтів, клінічної оцінки та сортування (triage) в умовах масових жертв.

Стан імплементації в Україні: активно впроваджується у військових госпіталях ЗСУ; вимагає поширення на цивільну медицину катастроф.

Джерело:

https://www.coemed.org/files/stanags/02_AJMEDP/AJMedP-7_EDB_V1_E_2596.pdf

Інституційно-операційні механізми (співпраця). **Рамка Євроатлантичного координаційного центру реагування на катастрофи (EADRCC)** – головний цивільний механізм НАТО для реагування на надзвичайні ситуації, включаючи радіологічні, хімічні та біологічні інциденти.

Стан імплементації в Україні: Україна активно взаємодіє з EADRCC для отримання допомоги, що потребує узгодження планів ДСНС із процедурами Центру.

Джерело:

https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52057.htm

Регуляторна рамка Програми НАТО «Наука заради миру та безпеки» (SPS) регулює спільні наукові розробки засобів виявлення патогенів та нових методів деконтамінації.

Стан імплементації в Україні: реалізується через грантові угоди та науково-технічне співробітництво.

Джерело:

https://www.nato.int/content/dam/nato/webready/documents/sps/grants/2017/1705_SPS_M_YP_Handbook.pdf

Підсумовуючи, слід зазначити, що міжнародно-правове регулювання CBRN-безпеки становить багаторівневу ієрархічну систему, де стратегічні мандати ООН (зокрема, Резолюції № 1540 та № 1373) формують імперативний фундамент глобального нерозповсюдження, а динамічне *acquis* ЄС та доктрини НАТО забезпечують прикладні механізми оперативної стійкості. Попри високу ступінь ратифікації універсальних конвенцій, законодавство України все ще характеризується фрагментацією та потребує переходу від застарілих секторальних і реактивних моделей регулювання до інтегрованого управління ризиками («All-Hazards Approach»).

Сформована у цьому розділі консолідована юридична мапа пов'язує глобальні режими безпеки із регіональними стандартами ЄС та технічними протоколами НАТО, що є необхідним базисом для розробки єдиної Національної стратегії CBRN-безпеки України.

Досліджене правове регулювання демонструє розуміння CBRN-безпеки як цілісного правового інституту, що інтегрує раніше відокремлені сфери ядерної, хімічної та біологічної безпеки в єдиний цикл: «попередження – готовність – реагування – відновлення». Розглянуті правові акти мають стати пріоритетом в межах євроінтеграційного законодавчого треку українського парламенту.

Варто відмітити, що стан аналізу детермінований високою динамічністю вторинного права ЄС та Євратому, що вимагає постійної актуалізації переліку регламентів у режимі реального часу (наприклад, щодо нових систем ядерних гарантій). Також об'єктивним обмеженням є неможливість детального аналізу операційних аспектів взаємосумісності через обмежений доступ до закритих військових доктрин та урядових актів із грифом ДСК.

Розділ 3

Перспективи євроінтеграції України: законодавчий трек парламенту щодо CBRN-безпеки

У контексті євроінтеграційних зобов'язань України розвиток законодавчого регулювання у сфері хімічної, біологічної, радіаційної та ядерної безпеки набуває системного характеру та виходить за межі суто секторального підходу. Ідеться про формування комплексної правової архітектури, яка має забезпечувати як виконання міжнародно-правових зобов'язань, так і наближення національного законодавства до *acquis* Європейського Союзу. У цьому сенсі CBRN-регулювання поступово трансформується у міжгалузевий напрям державної політики, що охоплює питання безпеки, оборони, охорони здоров'я, екології, митного та експортного контролю.

Важливою особливістю сучасного етапу є зміщення акценту від фрагментарного оновлення окремих нормативно-правових актів до необхідності стратегічного підходу та інституційної координації у сфері CBRN-безпеки. Це зумовлює потребу посилення ролі парламенту як ключового суб'єкта законодавчого забезпечення євроінтеграції, зокрема через системне оновлення спеціального законодавства, імплементацію директив та інших актів права ЄС, а також запровадження ефективних механізмів парламентського контролю за виконанням міжнародних зобов'язань України у зазначеній сфері.

Правовий блок щодо CBRN-безпеки доцільно окремо виділити у стратегічних документах України, оскільки він безпосередньо стосується виконання міжнародних зобов'язань держави за багатосторонніми договорами та резолюціями, включно з Конвенцією про заборону хімічної зброї, Конвенцією про біологічну зброю, Договором про нерозповсюдження ядерної зброї та резолюціями Ради Безпеки ООН.

Україна вже імплементувала більшість базових міжнародних договорів у сфері CBRN-безпеки, проте існують прогалини, які потребують законодавчого врегулювання: гармонізації із регламентами ЄС щодо контролю матеріалів подвійного використання у сфері хімічної безпеки; прийняття спеціального закону щодо регулювання біобезпеки як окремого напрямку; посилення контролю за імпортом та експортом ядерних матеріалів; удосконалення механізмів фізичного захисту та транспортування, а також гармонізації з директивами ЄС щодо радіаційного захисту тощо.

Для повної інтеграції України у європейські ініціативи (CBRN Agenda, Centres of Excellence, Action Plan ЄС) необхідним вбачається прийняття стратегічного документа у сфері CBRN-безпеки та інституційне закріплення координації органів державної влади. Відсутність Стратегії хімічної, біологічної, радіологічної та ядерної безпеки України як єдиного стратегічного документа, який би комплексно визначав державну політику у сфері протидії ХБРЯ-загрозам, унеможлиблює впровадження скоординованої моделі управління ризиками, уніфікацію стандартів реагування, повноцінну інтеграцію у структури НАТО, а також реалізацію міжнародних зобов'язань у сфері нерозповсюдження ЗМУ та цивільного захисту.

У Табл. 2 візуалізовано відповідність законодавства України європейським CBRN безпековим ініціативам.

Таблиця 2

Відповідність законодавства України європейським CBRN безпековим ініціативам

№ з/п	Міжнародний документ	Статус для України	Національні акти	Потреби законодавчої адаптації
1.	Європейська CBRN Agenda (2009)	Україна бере участь у співпраці	Стратегія національної безпеки; Кодекс цивільного захисту України	Адаптація до європейських стандартів управління ризиками; закріплення міжвідомчої координації
2.	Ініціатива центрів передового досвіду ЄС (з 2010)	Україна є партнером у регіональних проєктах	Міжурядові угоди; участь у міжнародних програмах	Інституційне закріплення участі; інтеграція результатів у національне законодавство
3.	План дій ЄС у сфері CBRN (2023)	Україна не є членом ЄС, але може імплементувати окремі положення	Національний план реагування на надзвичайні ситуації; плани цивільного захисту; план реагування на ХБРЯ-загрози	Узгодження із європейськими механізмами цивільної безпеки; гармонізація процедур реагування

Оскільки ключовим завданням для парламенту України є створення єдиної законодавчої рамки, яка інтегрує міжнародні зобов'язання України та вимоги в контексті європейської інтеграції, то це означає, що положення європейських ініціатив у сфері CBRN-безпеки (захисту) мають бути відображені в національному законодавстві не лише як окремі плани реагування, а як системна стратегія, що визначає рамку співробітництва та координації. Зокрема, згадана в Табл. 2 Європейська CBRN Agenda (2009) актуалізує потребу адаптації національного законодавства до стандартів ЄС у сфері управління ризиками та нормативного закріплення ефективної міжвідомчої координації; Ініціатива центрів передового досвіду ЄС (з 2010 р.) зумовлює необхідність інституційного оформлення участі України й імплементативності результатів міжнародних проєктів у систему національного правового регулювання; своєю чергою, План дій ЄС у сфері CBRN (2023) передбачає подальше узгодження українських підходів із європейськими механізмами цивільного захисту та наближення процедур реагування на надзвичайні ситуації до стандартів ЄС.

З огляду на це, Стратегія хімічної, біологічної, радіаційної та ядерної безпеки повинна визначати рамку співробітництва, створення Координаційного центру CBRN-безпеки та залучення ключових міністерств, що дозволить поєднати міжнародні зобов'язання з практичними механізмами реалізації через державні цільові програми та забезпечити інтеграцію України в європейську систему безпеки. В іншому разі є ризик того, що вона може залишитися лише планом реагування на загрози, а не відгравати роль системного стратегічного документа, що затверджується на рівні закону.

У Стратегії хімічної, біологічної, радіаційної та ядерної безпеки доцільно передбачити чіткі положення щодо обміну даними, розвідувальною інформацією та захисту персональних даних. Насамперед необхідно закріпити можливість укладення міжвідомчих угод про інформаційний обмін, які визначатимуть правові засади співпраці, повноваження та відповідальність сторін, а також процедури їх регулярного перегляду. Це сприятиме належній координації між органами прокуратури, правоохоронними структурами та спеціалізованими відомствами, а також створить правове підґрунтя для міжнародного обміну інформацією у випадках транскордонних правопорушень.

Окремої уваги потребує нормативне врегулювання обміну розвідувальною інформацією, що зумовлює необхідність встановлення чітких правил використання агентурних і прихованих джерел, запровадження механізмів застосування отриманих відомостей без розкриття джерел або методів їх здобуття, а також закріплення можливості оперативного (спонтанного) обміну інформацією відповідно до міжнародних договорів про взаємну правову допомогу.

Стратегія також має інтегрувати положення щодо захисту персональних даних, зокрема інформації, що дозволяє ідентифікувати особу, включно з електронними адресами, зображеннями та іншими контактними відомостями. У цьому контексті доцільно визначити базові принципи обробки таких даних: законність, цільове використання, безпека зберігання, обмеження доступу та контроль за передачею третім сторонам. Водночас важливим напрямом є гармонізація українського законодавства зі стандартами ЄС, зокрема з вимогами General Data Protection Regulation (GDPR). Це потребує узгодження із чинним законодавством України, зокрема, з положеннями Закону України «Про державні цільові програми»⁹¹ стосовно визначення мети та завдань, які у стратегії формулюються як загальні напрями державної політики, а у програмах деталізуються у вигляді конкретних заходів. Зокрема, програми розвитку лабораторій біобезпеки спрямовані на забезпечення практичної реалізації стратегії, яка задає загальну рамку взаємодії. Це відрізняє стратегію від плану реагування у вузькому сенсі.

Стратегія хімічної, біологічної, радіаційної та ядерної безпеки України повинна мати програмний характер програмного рівня та відповідати вимогам Закону України «Про національну безпеку України». Її особливість у тому, що вона охоплює всі чотири компоненти (хімічну, біологічну, радіаційну та ядерну безпеку) і виступає рамковим документом, який визначає загальні напрями, цілі та завдання державної політики у цій сфері. На відміну від державних цільових програм, які деталізують конкретні заходи, строки та фінансування, стратегія задає загальну рамку співробітництва та координації.

У межах стратегії доцільно передбачити створення Координаційного центру CBRN, який об'єднає діяльність щонайменше десяти ключових міністерств та відомств. Це дозволить забезпечити міжвідомчу взаємодію, узгоджене реагування на загрози та виконання міжнародних зобов'язань України

⁹¹ Про державні цільові програми: Закон України від 18 березня 2004 року № 1621-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15#Text>

за договорами у сфері нерозповсюдження та контролю над матеріалами подвійного призначення.

Зокрема, запропонований на Рис. 2 «Координаційний центр CBRN» демонструє концепцію міжвідомчої координації у сфері хімічної, біологічної, радіаційної та ядерної (CBRN) безпеки України. Для наочності всі залучені органи умовно згруповані у чотири категорії, а саме: цивільний захист, сили безпеки і оборони, медико-екологічний та міжнародно-регуляторний блоки, що відображає їх основні напрями діяльності та дозволяє чітко структурувати систему координації CBRN. Навколо цього центру концентруються ключові державні інституції, кожна з яких відповідає за власний сегмент: 1) Державна служба України з надзвичайних ситуацій координує цивільний захист та аварійне реагування, Міністерство внутрішніх справ України забезпечує охорону порядку та логістику; 2) Міністерство оборони України забезпечує діяльність військових підрозділів, Служба безпеки України відповідає за контррозвідувальний та антитерористичний аспект, Служба зовнішньої розвідки України здійснює міжнародний моніторинг загроз; 3) Міністерство закордонних справ України забезпечує дипломатичний канал та інтеграцію з міжнародними стандартами; Державна прикордонна служба України контролює переміщення небезпечних речовин через кордон; Державна інспекція ядерного регулювання України виконує регуляторний контроль у сфері ядерної та радіаційної безпеки; 4) Міністерство охорони здоров'я України здійснює медичний захист, лабораторний контроль, епідеміологічний нагляд та контроль продуктів; Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України здійснює екологічний моніторинг, контроль біорізноманіття, генетично модифікованих організмів.

Така структура показує, що всі органи мають власні функції, але їх діяльність зводиться до єдиного центру, який забезпечує координацію, обмін інформацією та узгоджене реагування, створюючи гнучкий механізм управління CBRN-безпекою.

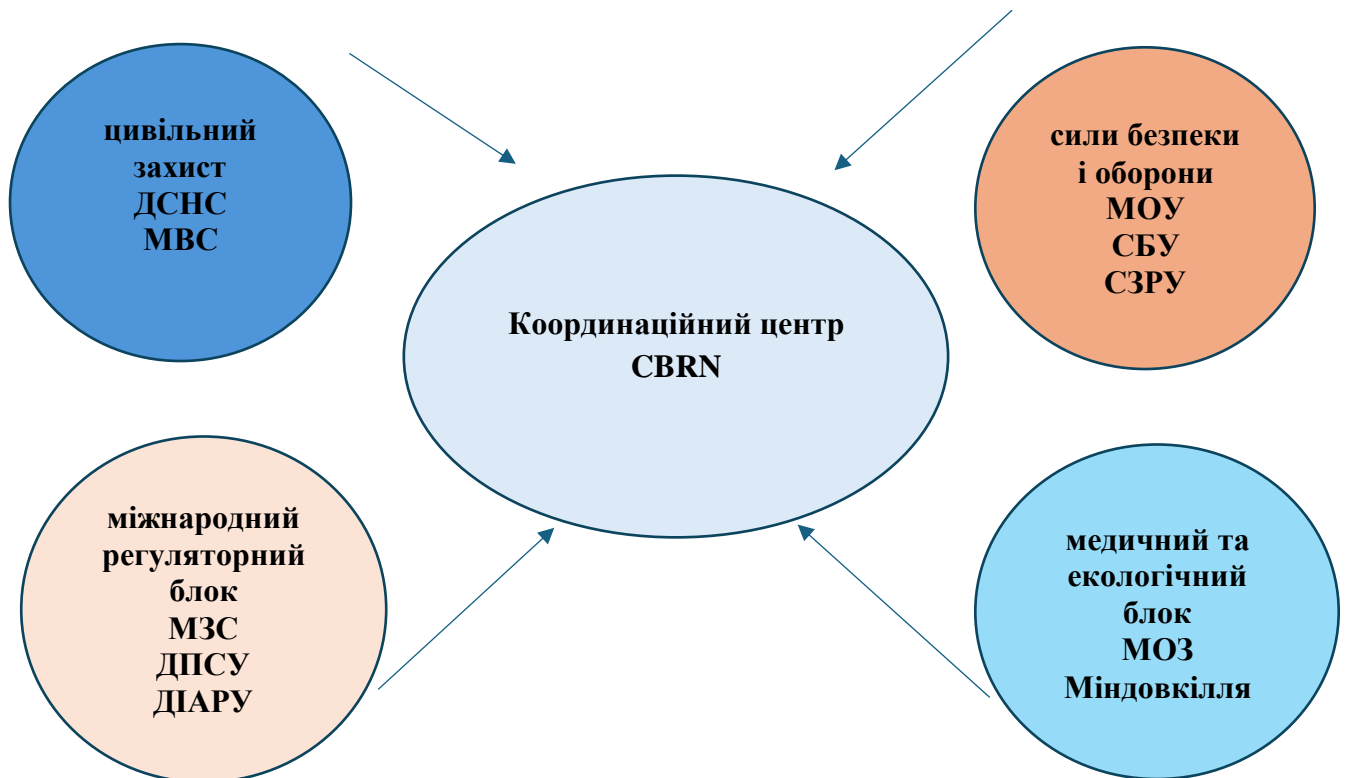


Рис. 2.

У системі законодавчого забезпечення CBRN-безпеки доцільно чітко розділити два рівні регулювання. Перший рівень охоплює галузеві закони, які визначають правила використання ядерної енергії та радіаційної безпеки, а також захист людини від впливу іонізуючого випромінювання, хімічну та біологічну безпеку. Їх модернізація має бути спрямована на гармонізацію з директивами ЄС, уточнення процедур транспортування, транскордонного обігу, фізичного захисту, створення єдиних реєстрів дозиметричних і токсикологічних даних, а також закріплення сучасних стандартів біобезпеки й хімічного контролю. Це забезпечить відповідність українського законодавства міжнародним стандартам у сфері CBRN-безпеки, яка має вузький фокус, але стосується всіх чотирьох безпекових компонентів.

Другий стратегічний і координаційний рівень охоплює закони України, що визначають механізми взаємодії органів влади у кризових ситуаціях: «Про національну безпеку України», Кодекс цивільного захисту України, «Про боротьбу з тероризмом», «Про правовий режим надзвичайного стану» та «Про правовий режим воєнного стану». Саме вони мають отримати нові положення про міжвідомчу взаємодію, створення постійно діючої координаційної команди з питань CBRN, закріплення Стратегії CBRN-безпеки як стратегічного документа, криміналізацію незаконних дій з небезпечними матеріалами та визначення особливостей реагування у період надзвичайного чи воєнного стану (Табл. 3).

**Законодавчий трек парламенту
(стратегічний і координаційний рівні)**

№ з/п	Закон / Кодекс	Мета	Пропоновані зміни
1.	«Про національну безпеку України» (2018)	Стратегічне бачення та узгодженість	Включення положень про Стратегію CBRN-безпеки як стратегічний документ; визначення рамки співробітництва та міжнародного обміну інформацією
2.	Кодекс цивільного захисту України (2012)	Інтеграція у систему цивільного захисту	Включення спеціальних планів реагування на CBRN-загрози; створення єдиного реєстру аварійних ресурсів; обов'язкова взаємодія ДСНС з міжвідомчою командою
3.	«Про боротьбу з тероризмом» (2003)	Протидія терористичним загрозам	Створення міжвідомчої координаційної команди; криміналізація незаконних дій з CBRN-матеріалами; порядок інформування міжнародних партнерів
4.	«Про правовий режим надзвичайного стану» (2000)	Узгодження механізмів реагування	Визначення порядку реагування на CBRN-загрози; залучення всіх ключових органів влади
5.	«Про правовий режим воєнного стану» (2015)	Забезпечення готовності держави	Встановлення особливостей реагування на CBRN-загрози у воєнний час; визначення механізму взаємодії військових та цивільних структур
6.	«Про контррозвідувальну діяльність» (2002)	Виявлення та нейтралізація загроз	Включення положень про контррозвідувальні заходи щодо незаконного обігу CBRN-матеріалів; посилення співпраці з міжнародними спецслужбами; створення механізму раннього попередження
7.	«Про оперативно-розшукову діяльність» (1992)	Запобігання та розслідування злочинів	Розширення повноважень щодо виявлення незаконних операцій з CBRN-матеріалами; створення спеціалізованих підрозділів для збору інформації; інтеграція даних у міжвідомчий реєстр
8.	«Про оборону України»	Стратегічна готовність та реагування на високі ризики застосування зброї масового знищення	Включення положень про роль Збройних Сил у випадках використання зброї масового знищення; посилення спеціалізованих військових підрозділів

На розгляді в парламенті перебувають законопроекти, що стосуються CBRN-безпеки. Це законопроект «Про внесення змін до Закону України «Про національну безпеку України» щодо впровадження Стратегії хімічної, біологічної, радіаційної та ядерної безпеки» за реєстр. № 15128⁹², яким передбачається внесення змін до Закону України «Про національну безпеку України», оскільки він визначає систему стратегічних документів у сфері безпеки та є базовим для закріплення рамкових понять.

На нашу думку, у цьому законі доцільно закріпити визначення стратегії CBRN-безпеки як стратегічного документа, що формує державну політику у сфері запобігання, реагування та відновлення після інцидентів, пов'язаних із

⁹² Про внесення змін до Закону України «Про національну безпеку України» щодо впровадження Стратегії хімічної, біологічної, радіаційної та ядерної безпеки : Проект Закону України (реєстр. № 15128 від 03.04.2026). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/69779>

хімічними, біологічними, радіологічними та ядерними матеріалами, забезпечує узгодженість міжвідомчих дій та інтеграцію міжнародних стандартів.

Інші ключові визначення CBRN-інциденту та CBRN-агентів варто надати у Законі України «Про боротьбу з тероризмом», де вже містяться положення про технологічний тероризм. Це дозволить чітко віднести такі загрози до сфери протидії терористичним діям, визначити юрисдикцію для розслідування та реагування, а також узгодити українське законодавство з міжнародними стандартами (резолуція Ради Безпеки ООН 1540, Конвенція про хімічну зброю, Конвенція про біологічну зброю).

Нещодавно зареєстровані законопроекти також стосуються досліджуваних питань. Так, проєкт Закону України «Про біологічну безпеку та біологічний захист» (реєстр. № 14091 від 30.09.2025)⁹³ розроблений Міністерством охорони здоров'я України з метою поетапного створення єдиної системи біологічної безпеки та біологічного захисту, ним пропонується внести зміни до Кодексу цивільного захисту України, законів України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про Службу безпеки України», «Про контррозвідувальну діяльність», «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про управління відходами».

У висновку Комітету Верховної Ради України з питань інтеграції України до Європейського Союзу щодо згаданого проєкту зазначається, що на рівні Європейського Союзу відсутнє єдине комплексне нормативне регулювання, яке би всебічно охоплювало сферу біологічної безпеки та біологічного захисту. Натомість відповідні питання регулюються через систему секторальних актів ЄС (зокрема, у сферах громадського здоров'я, ветеринарії, фітосанітарних заходів, хімічної безпеки та обігу біоцидних продуктів), що відображає фрагментований підхід до правового регулювання цієї сфери. Зокрема, законопроектом передбачено розробку національного плану реагування на надзвичайні ситуації, спричинені біологічною загрозою, що відповідає загальним засадам Регламенту № 2022/2371, але європейський підхід вимагає, щоб планування охоплювало не лише виявлення, реагування та ліквідацію наслідків, а й запобігання та готовність. А тому з метою подальшого наближення до *acquis* ЄС законопроект потребує подальшого фахового опрацювання та уточнення окремих положень з урахуванням наданих пропозицій, що сприятиме забезпеченню системності регулювання та відповідності європейським підходам у сфері біологічної безпеки та захисту здоров'я населення.

Законопроект «Про внесення змін до Закону України «Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання» щодо визначення та затвердження проєктної загрози для ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання» (реєстр. № 15213 від 01.05.2026)⁹⁴ теж стосується окремих аспектів правового регулювання CBRN-

⁹³ Про біологічну безпеку та біологічний захист : Проєкт Закону України (реєстр. № 14091 від 30.09.2025). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57476>

⁹⁴ Про внесення змін до Закону України «Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання» щодо визначення та затвердження проєктної загрози для ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого

безпеки. Зокрема, він розроблений з метою встановлення на законодавчому рівні у сфері безпеки використання ядерної енергії чітких повноважень Кабінету Міністрів України, органу державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки та інших органів державної влади щодо визначення та затвердження проєктної загрози для ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів та інших джерел іонізуючого випромінювання в Україні.

Передбачається, що прийняття законопроекту сприятиме підвищенню готовності щодо реагування та протидії потенційним загрозам вчинення диверсії щодо ядерних установок та радіоактивних матеріалів і неприйнятних радіаційних наслідків.

Отже, проаналізовані законопроєкти засвідчують поступове формування законодавчого підґрунтя для розвитку системи СБРN-безпеки в Україні. Водночас вони переважно стосуються окремих секторів або аспектів регулювання, що підтверджує необхідність комплексного стратегічного підходу. Законопроєкт щодо біологічної безпеки демонструє прагнення до створення єдиної системи біозахисту, однак потребує подальшого узгодження з європейськими підходами, які акцентують увагу не лише на реагуванні, а й на запобіганні та готовності. Законопроєкт у сфері фізичного захисту ядерних установок, своєю чергою, посилює механізми реагування на диверсійні та терористичні загрози, що є особливо актуальним в умовах збройної агресії проти України.

Висновки

Євроінтеграційний курс України, зокрема у сфері хімічної, біологічної, радіаційної (радіологічної) та ядерної безпеки (СБРН), обумовлює необхідність переходу від фрагментарного нормативного регулювання до формування цілісної та міжгалузевої системи правового забезпечення, від регулювання хімічного, біологічного, радіаційного (радіологічного), ядерного контролю до його безпекової моделі. СБРН-безпека вже не може розглядатися виключно як вузькоспеціалізований напрям технічного чи галузевого регулювання, оскільки вона безпосередньо пов'язана з питаннями національної безпеки, цивільного захисту, оборони, охорони здоров'я, екології, міжнародного співробітництва та виконання міжнародно-правових зобов'язань держави.

Аналіз європейських ініціатив та національного законодавства свідчить про те, що Україна загалом сформувала базове нормативне підґрунтя у сфері СБРН-безпеки та є стороною ключових міжнародних договорів у сфері нерозповсюдження ЗМУ. Водночас чинна модель правового регулювання залишається розпорошеною, оскільки окремі елементи СБРН-регулювання містяться у різних секторальних актах без належної координації між ними. Це ускладнює формування єдиної державної політики, створює прогалини в механізмах реагування та не забезпечує повної відповідності сучасним підходам Європейського Союзу і НАТО.

Ключовою проблемою залишається відсутність єдиного стратегічного документа – Стратегії хімічної, біологічної, радіаційної (радіологічної) та ядерної безпеки України, яка б визначила загальнодержавні пріоритети, механізми координації, систему міжвідомчої взаємодії та інтеграцію міжнародних стандартів у національне законодавство. За відсутності такої стратегії система реагування на СБРН-загрози ризикує залишатися набором окремих планів реагування без належного стратегічного бачення та довгострокового планування.

У цьому контексті парламент України відіграє визначальну роль як суб'єкт законодавчого забезпечення євроінтеграції. Саме Верховна Рада України має забезпечити формування єдиної законодавчої рамки, яка поєднає міжнародні зобов'язання України, стандарти Європейського Союзу та потреби національної безпеки. Законодавчий трек парламенту має охоплювати як модернізацію галузевого законодавства (у сферах ядерної, радіаційної (радіологічної), хімічної та біологічної безпеки), так і оновлення стратегічних та координаційних актів у сфері національної безпеки, цивільного захисту, протидії тероризму та реагування в умовах надзвичайного чи воєнного стану.

Обґрунтованим є підхід щодо дворівневої моделі правового регулювання СБРН-безпеки (Рис. 3*). Перший рівень має бути спрямований на гармонізацію секторального законодавства з *acquis* ЄС, а другий – забезпечити міжвідомчу координацію, стратегічне планування та механізми реагування у кризових ситуаціях, зокрема через внесення змін до законів у сфері національної безпеки, цивільного захисту та боротьби з тероризмом.

* Рисунок згенеровано за допомогою ШІ.

ДВОРІВНЕВА МОДЕЛЬ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СВРН-БЕЗПЕКИ

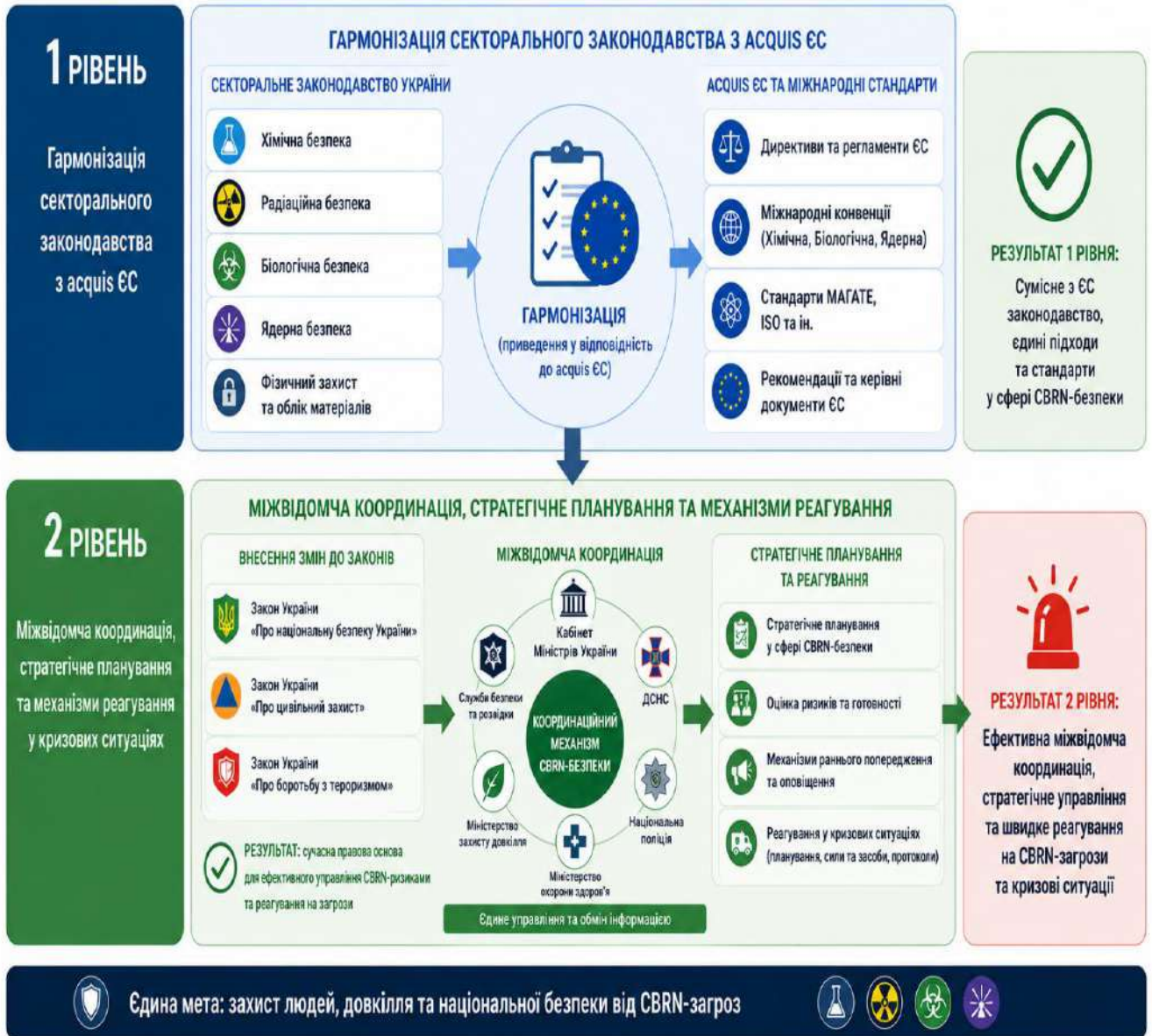


Рис. 3.

Пріоритетним напрямом є й оновлення горизонтального законодавства, яке формує базові механізми запобігання, контролю та реагування на СВРН-загрози. Зокрема, важливим є вдосконалення кримінального законодавства шляхом посилення відповідальності за незаконний обіг СВРН-матеріалів, порушення правил біобезпеки та диверсії щодо критичної інфраструктури, пов'язаної з СВРН-ризиками. Оновлення законодавства у сфері цивільного захисту має забезпечити інтеграцію СВРН-сценаріїв у систему кризового реагування, розвиток спеціалізованих СВРН-підрозділів, а також закріплення сучасних стандартів евакуації, деконтамінації та медичного реагування. У сфері захисту критичної інфраструктури доцільно нормативно визначити СВРН як окрему категорію загроз, передбачивши обов'язкові плани захисту та механізми оцінки вразливостей.

Потребує уваги й інституційний вимір CBRN-політики. Законодавче закріплення єдиного координуючого органу, розвиток міжвідомчого обміну інформацією та створення національної системи моніторингу CBRN-загроз є необхідними передумовами формування цілісної системи державного управління у цій сфері. Важливою складовою також має стати посилення парламентського контролю через регулярне звітування уряду щодо стану CBRN-готовності держави, аудит спроможностей та моніторинг імплементації стандартів НАТО.

Окремого значення набуває необхідність правового врегулювання інформаційного обміну та захисту персональних даних у сфері CBRN-безпеки. В умовах зростання транскордонних загроз, гібридних ризиків та терористичних викликів необхідно створити сучасні механізми обміну розвідувальною та оперативною інформацією, які відповідатимуть міжнародним стандартам захисту прав людини та вимогам ЄС, зокрема GDPR. Це є необхідною передумовою інтеграції України у спільний європейський безпековий простір.

Отже, перспективи євроінтеграції України, зокрема у сфері CBRN-безпеки, безпосередньо залежать від здатності сформувати комплексну, узгоджену та інституційно забезпечену модель правового регулювання. Її основою має стати стратегічний підхід, що поєднуватиме виконання міжнародних зобов'язань, гармонізацію з *acquis* ЄС, ефективну міжвідомчу координацію та сучасні механізми реагування на комплексні безпекові загрози. Саме це створить передумови для повноцінної інтеграції України в європейську та євроатлантичну системи безпеки.

Подальша інтеграція України до загальних систем CBRN-безпеки потребує створення законодавчого механізму впровадження стандартів STANAG, сертифікації спеціалізованих підрозділів та забезпечення участі у спільних навчаннях і механізмах реагування. У цьому контексті актуальними для подальших досліджень залишаються питання правової регламентації міжвідомчої координації за моделлю «*whole-of-government*», створення єдиного національного органу CBRN-контролю, а також адаптації технічних стандартів НАТО до цивільного законодавства України.

Путівник по законодавству у сфері CBRN-безпеки в Україні має прикладний і систематизуючий характер та покликаний забезпечити цілісне уявлення про національну нормативно-правову базу, міжнародно-правові зобов'язання України та відповідні стандарти ЄС і НАТО, а також окреслити перспективні напрями подальшого вдосконалення. Він дозволяє сформувати єдиний підхід до розуміння правового регулювання CBRN-безпеки як комплексної міжсекторальної сфери, що поєднує питання національної безпеки, цивільного захисту, кримінально-правового регулювання та міжнародної співпраці.

Путівник є аналітичною основою для подальшої гармонізації законодавства України зі стандартами ЄС і НАТО, а також для формування цілісної моделі CBRN-безпекового управління, заснованої на принципах міжвідомчої координації, ризик-орієнтованого підходу та ефективного парламентського контролю.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*

Глосарій термінів

Build Back Better (BBB) – концепція у сфері відновлення після катастроф, закріплена в міжнародних документах, зокрема в Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030 та в керівництві UNDRR “Words into Action: Build Back Better in recovery, rehabilitation and reconstruction”, стосується CBRN-безпеки, оскільки передбачає відбудову більш стійких систем після хімічних, біологічних, радіологічних та ядерних інцидентів.

CBRN (Chemical, Biological, Radiological, Nuclear) – «парасолькове» поняття, що охоплює хімічні, біологічні, радіологічні та ядерні загрози. Використовується у міжнародних нормативних та доктринальних документах для позначення всього спектра явищ і факторів, пов’язаних із застосуванням або вивільненням небезпечних агентів та матеріалів. До сфери CBRN належать: захист (CBRN defence), агенти та матеріали (CBRN agents/materials), безпека та ризики (health security risks, safety hazards), стратегії та політики (strategic-level policies, frameworks), інциденти та події (CBRN incidents/events). CBRN є інтегральним концептом, що поєднує військовий, безпековий, екологічний та медико-санітарний виміри і використовується для опису природних, випадкових та навмисних подій, які становлять загрозу для населення, довкілля, інфраструктури та систем безпеки.

CBRN Action Plan – документ Європейської Комісії, що визначає пріоритети ЄС у сфері внутрішньої безпеки та протидії CBRN-ризикам.

CBRN Agenda – стратегічна рамка Європейського Союзу, спрямована на запобігання, готовність та реагування на CBRN-загрози.

CBRN Agent / Material (CBRN-агент / CBRN-матеріал) – хімічна, біологічна, радіологічна або ядерна речовина, агент чи матеріал у будь-якому фізичному стані, здатний становити небезпеку для людей, довкілля, інфраструктури або сил безпеки.

CBRN Centres of Excellence (CoE) – глобальна ініціатива ЄС, що підтримує партнерські країни у зміцненні потенціалу протидії CBRN-ризикам.

CBRN Events (класифікація ВООЗ) – події, що можуть бути природними, випадковими або навмисними; становлять ризики для здоров’я та безпеки, пов’язані з агентами чи матеріалами хімічного, біологічного, радіологічного або ядерного походження.

CBRN Incident / Event (CBRN-інцидент / CBRN-подія) – подія, аварія, навмисна дія або інше вивільнення CBRN-матеріалів чи агентів, що призводить

або може призвести до небезпеки для населення, довкілля, інфраструктури чи систем безпеки.

CBRN Risks (CBRN-ризики) – оцінка ймовірності та масштабу наслідків потенційної небезпеки для здоров'я, довкілля, інфраструктури та систем безпеки, що виникають унаслідок наявності або можливого вивільнення хімічних, біологічних, радіологічних чи ядерних агентів та матеріалів. Ризики охоплюють природні, випадкові й навмисні події, які можуть мати серйозні наслідки для суспільства та державних інституцій.

CBRN Threat (CBRN-загроза) – загроза, що полягає у можливості застосування зброї масового ураження, зброї, пристроїв або вивільнення матеріалів.

Civil Security (Цивільна безпека) – система заходів, спрямованих на захист населення від надзвичайних ситуацій, включно з CBRN-інцидентами.

Counter-proliferation (Протидія розповсюдженню) – активні заходи для запобігання незаконному поширенню зброї та матеріалів подвійного використання.

Critical Infrastructure Protection (CIP) – заходи для захисту ключових об'єктів (енергетика, транспорт, комунікації) від CBRN-загроз.

DG HOME (Directorate-General for Migration and Home Affairs) – Генеральний директорат Європейської Комісії, відповідальний за політику внутрішньої безпеки, включно із CBRN.

Disarmament (Роззброєння) – процес скорочення або ліквідації арсеналів зброї масового ураження.

Dual-use (Подвійне використання) – властивість технологій і матеріалів застосовуватися як у цивільних цілях, так і у військових чи злочинних.

Early Warning Systems (Системи раннього попередження) – технології та механізми для швидкого виявлення CBRN-загроз.

IAEA (International Atomic Energy Agency) – Міжнародне агентство з атомної енергії, яке відповідає за контроль мирного використання ядерних технологій та безпеку ядерних матеріалів.

IAEA Code of Conduct (2004) – рекомендаційний документ МАГАТЕ щодо безпечного використання радіоактивних джерел.

Interoperability (Взаємосумісність) – здатність різних країн та організацій діяти спільно, використовуючи узгоджені стандарти (наприклад, STANAG у НАТО).

Non-proliferation (Нерозповсюдження) – політика та заходи, спрямовані на запобігання поширенню зброї масового ураження та відповідних технологій.

OPCW (Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons) – міжнародна організація, що контролює виконання Конвенції про заборону хімічної зброї.

Outside of Regulatory Control (Поза регуляторним контролем) – ядерні та інші радіоактивні матеріали, що не охоплені державними системами регуляторного нагляду.

PESCO (Permanent Structured Cooperation) – постійна структурована співпраця в рамках ЄС у сфері оборони та безпеки. Ініціатива спрямована на поглиблення військової інтеграції між державами-членами ЄС, розвиток спільних оборонних проєктів та підвищення оперативної готовності.

Preparedness and Response (Готовність і реагування) – комплекс заходів, що забезпечує здатність держави та суспільства ефективно діяти у випадку CBRN-інцидентів.

RescEU – стратегічний резерв ЄС у рамках Механізму цивільного захисту, що складається зі спроможностей для авіаційного гасіння лісових пожеж, медичної авіаційної евакуації, екстрених медичних команд, а також створення запасів критично важливих ресурсів для реагування на CBRN-загрози та інші надзвичайні ситуації.

Resilience (Стійкість) – здатність суспільства та систем швидко відновлюватися після CBRN-інцидентів.

Risk Management (Управління ризиками) – процес ідентифікації, оцінки та мінімізації ризиків, пов'язаних із CBRN-загрозами.

STANAG (Standardization Agreement) – «Угода про стандартизацію» НАТО, яка забезпечує уніфікацію та взаємозамінність озброєння, техніки, процедур і термінології між країнами Альянсу. Україна з 2019 року є повноправним учасником системи кодифікації НАТО, що дозволяє інтегрувати українську техніку та озброєння в систему постачання НАТО.

UNDRR (United Nations Office for Disaster Risk Reduction) – Офіс ООН зі зменшення ризику катастроф, який координує глобальні зусилля зі зменшення ризику катастроф, розробляє міжнародні рамкові документи.

UNODA (United Nations Office for Disarmament Affairs) – Відділ ООН з питань роззброєння, координує міжнародні ініціативи щодо нерозповсюдження зброї масового ураження.

WHO (World Health Organization / Всесвітня організація охорони здоров'я, ВООЗ) – спеціалізована установа ООН, що відповідає за міжнародну координацію у сфері охорони здоров'я.

Whole-of-government approach (підхід «усього уряду») – модель державного управління та реагування, що передбачає координацію й інтегровану взаємодію всіх органів державної влади та уповноважених установ для запобігання, підготовки, реагування і відновлення у разі криз, надзвичайних ситуацій або СБРN-інцидентів.

Карта гармонізації законодавства України у сфері CBRN-безпеки

Міжнародний / європейський акт	Рівень пріоритету	Стан імплементації в Україні	Норма / ініціатива для впровадження	Закон / проєкт	Виконавчий орган, відповідальний за гармонізацію	Відповідність NATO / PESCO	Очікувані результати
I. СИСТЕМА УНІВЕРСАЛЬНИХ АКТИВ ТА МІЖНАРОДНИХ КОНВЕНЦІЙ							
Резолюції РБ ООН № 1540 (2004) та № 1373 (2001)	стратегічний	ратифіковано, потребує розширення контролю	закріплення ядерних, хімічних біологічних загроз та контроль за «нематеріальною» передачею технологій	проєкт Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про національну безпеку України» щодо впровадження Стратегії хімічної, біологічної, радіаційної та ядерної безпеки» (реєстр. № 15128 від 03.04.2026)	РНБО СБУ Міноборони	NATO Strategic Trade Control	створення єдиного мандата безпеки; розмежування юрисдикцій СБУ та МВС
Ріо-де-Жанейрська декларація (1992); Sendai Framework (2015)	стратегічний	методологічна база	впровадження принципу «Build Back Better» та екологічного виміру стійкості у плани відновлення	ЗУ «Про охорону довкілля»; державні програми відновлення	Міндовкілля ДСНС	NATO Resilience Baseline 4	забезпечення стійкості відбудованої КІ до воєнних та техногенних CBRN-ризиків
Конвенції CWC (1993) та BWC (1972)	оперативний	ратифіковано; потреба законодавчого	впровадження рівнів ізоляції лабораторій (BSL-1–4),	проєкт Закону України «Про біологічну безпеку та	МОЗ СБУ	STANAG 4625;	перехід від санітарного нагляду до моделі

		закріплення біологічних та хімічних агентів як об'єктів потенційного тероризму та воєнної агресії	ліцензування патогенів та фіксація воєнних злочинів РФ	біологічний захист» (реєстр. № 14091 від 30.09.2025); Кримінальний кодекс України	Офіс Генпрокурора	CWC Verification	Biosecurity та Bioreporting
Конвенція CPPNM (1980) + Поправка 2005 року	оперативний	інтегровано у 2000 р.; потребує уточнень	законодавче визначення та затвердження Кабінетом Міністрів України «проектної загрози» для ядерних об'єктів	проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання» щодо визначення та затвердження проектної загрози для ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання» (реєстр. № 15213 від 01.05.2026)	Держатом-регулювання (ДІЯРУ)	NATO Nuclear Doctrine	захист АЕС (зокрема ЗАЕС) від диверсій та актів ядерного тероризму
Стокгольмська (СОЗ) та	оперативний	ратифіковано; триває адаптація	очищення територій від токсичних відходів війни; адаптація	ЗУ від 1 грудня 2022 року № 2804-IX «Про забезпечення хімічної	Міндовкілья	NATO Chemical Defence	мінімізація довгострокового хімічного

Роттердамська (PIC) конвенції			процедур згоди (PIC) до Регламенту № 649/2012	безпеки та управління хімічною продукцією»			забруднення екосистем
Картахенський протокол (2000); Конвенція Еспо (1991)	оперативний	ратифіковано; потребує нових техрегламентів	гармонізація системи реєстрації ГМО; транскордонна оцінка впливу будівництва нових ядерних установок	ЗУ від 23 серпня 2023 року № 3339-ІХ «Про державне регулювання генетично-інженерної діяльності та державний контроль за розміщенням на ринку генетично модифікованих організмів і продукції» (діє з 2026 року); ЗУ «Про оцінку впливу на довкілля»	МОЗ Міндовкілля	NATO Environmental Standards	забезпечення біотехнологічної безпеки та транскордонної прозорості
Конвенції про оперативне оповіщення та допомогу (1986)	оперативний	діють з 1986 р. Технічне оновлення	цілодобовий обмін даними моніторингу та координація технічної допомоги через ІКЦ Держатомрегулювання	Кодекс цивільного захисту України	Держатом-регулювання ДСНС	ERCC / NATO EADRCC	оперативне реагування на транскордонні радіаційні аварії
Орхуська конвенція (1998)	оперативний	ратифіковано	забезпечення права громад на інформацію про радіаційний стан та хімічні ризики	Конституція України; ЗУ «Про систему громадського здоров'я»	ДСНС МОЗ	Civil Security Standards	контроль у сфері використання небезпечних технологій
Віденська (1963) та Паризька (1960) конвенції	оперативний	досягнуто повної нормативної конвергенції з Віденською системою, що	виключна та суворая відповідальність оператора; обов'язкове фінансове забезпечення ядерної шкоди	ЗУ «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення»	Держатом-регулювання	OECD/NEA Standards	гарантування компенсацій постраждалим незалежно від місця інциденту

		через Спільний протокол 1988 року забезпечує екстериторіальний захист інтересів потерпілих від транскордонних ядерних інцидентів					
Стандарти МАГАТЕ (SF-1, GSR Part 7) та Рекомендації ICRP	оперативний	статус нормативних орієнтирів	впровадження дозових лімітів (1 мЗв/рік) та принципів ALARA (оптимізація)	НРБУ-97 (нова редакція); ОСПУ	МОЗ Держатом-регулювання	IAEA Basic Safety Standards	фундаментальна науково-технічна база радіаційного захисту
II. ПЕРВИННЕ ТА СТРАТЕГІЧНЕ ПРАВО ЄС							
TFEU (стаття 196) - Цивільний захист	стратегічний	Україна – учасниця UCPM (2023)	стандарти оперативної взаємосумісності модулів реагування з резервом rescEU	Кодекс цивільного захисту України	ДСНС	PESCO (CBRN SaaS)	правова основа залучення сил ЄС до ліквідації наслідків агресії
EU Preparedness Union Strategy 2025; CBRN Agenda 2009	стратегічний	орієнтир для нової Нацстратегії	створення Національного координаційного центру CBRN (National Authority)	необхідність правового регулювання CBRN-безпеки	РНБО КМУ Міноборони	NATO CBRN Policy (2022)	перехід до моделі Preparedness by Design та «Whole-of-Government»
CBRN Action Plan ЄС (2017/2023); Резолюція ЄП 2010/2114	стратегічний	Україна – партнер CoE (SEEE)	інституційне закріплення участі в мережі Центрив передового досвіду та спільні навчання	проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про національну безпеку України» щодо впровадження Стратегії хімічної,	Міноборони	CBRN CoE Network	побудова внутрішніх і зовнішніх безпекових зв'язків у межах ЄС

				біологічної, радіаційної та ядерної безпеки» (реєстр. № 15128 від 03.04.2026)			
III. ВТОРИННЕ ПРАВО ЄС ТА ЄВРАТОМУ (ACQUIS)							
Директива 2013/59/EURATOM (Радіаційний захист)	стратегічний	потребує докорінного перегляду	гармонізація дозових лімітів та захист екосистем замість антропоцентричної моделі	ЗУ «Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання»	МОЗ Держатом-регулювання	Euratom BSS	повна конвергенція з радіаційними стандартами ЄС для енергоринку
Регламент (ЄС) 2021/821 (Dual-use items)	оперативний	пріоритет №1	контроль за «нематеріальною» передачею технологій (софт, хмарні дані) та механізм catch-all	ЗУ «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання»	Держекспорт контроль	NATO Strategic Trade Control	блокування постачання компонентів ЗМУ державі-агресору
Регламент (ЄС) 2022/2371 (Транскордонні загрози)	оперативний	часткова відповідність	впровадження допустимих параметрів впливу хімічних/біо агентів у НС замість норм мирного часу	ЗУ «Про систему громадського здоров'я»	МОЗ	NATO Baseline Req. 5	відхід від застарілих санітарних моделей до безпекового управління ризиками
Директива (ЄС) 2022/2557 (CER Directive)	стратегічний	початковий етап	обов'язкове планування безперервності (continuity planning) для суб'єктів 11 секторів критичної інфраструктури (КІ)	ЗУ «Про критичну інфраструктуру»	СБУ ДСНС	NATO Resilience Baseline	забезпечення життєво важливих функцій держави при СБРN-атаках

Регламент Комісії (Євратом) 2025/974 про застосування гарантій Євратому 2025/974; Рішення 87/600 (ECURIE)	стратегічний	поступове приєднання	перехід до системи гарантій Євратому; автоматизований обмін даними радіаційного моніторингу	ЗУ «Про впорядкування питань, пов'язаних із забезпеченням ядерної безпеки»	Держатом регулювання	NATO Nuclear Policy	включення України у єдиний європейський безпековий периметр
Регламент Ради (ЄС) 2018/1542 та Виконавчий регламент Ради (ЄС) 2019/84 щодо обмежувальних заходів проти розповсюдження та застосування хімічної зброї	оперативний	триває впровадження	створення цифрових реєстрів хімікатів; синхронізація санкцій проти осіб, що застосовують хімізброю	ЗУ «Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією»; Кримінальний кодекс України	Міндовкільля МЗС	EU Sanctions Framework	мінімізація промислових ризиків та міжнародне покарання агресора
Директиви Seveso III, 2000/54/ЄС (Біобезпека)	оперативний	потребує ухвалення № 14091	класифікація патогенів (BSL 1-4); спецперевірки СБУ для персоналу лабораторій	проект Закону України «Про біологічну безпеку та біологічний захист» (реєстр. № 14091 від 30.09.2025); Кримінальний кодекс України	МОЗ СБУ ДСНС	STANAG 2103 / 4625	створення системи Biosecurity; усунення «санітарних» прогалин
IV. СТРАТЕГІЧНІ ТА ДОКТРИНАЛЬНІ АКТИ НАТО							
Стратегічна концепція (2022); Політика НАТО у сфері CBRN	стратегічний	є нормативно-правовим підґрунтям	закріплення CBRN-захисту як частини позиції стримування; розробка Нацстратегії	проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про національну безпеку України» щодо впровадження	Міноборони РНБО	NATO CBRN Policy	адаптація оборонного планування до гібридних загроз ЗМУ

				Стратегії хімічної, біологічної, радіаційної та ядерної безпеки» (реєстр. № 15128 від 03.04.2026)			
Сім базових вимог НАТО щодо національної стійкості	стратегічний	впроваджується	вимога № 5: здатність справлятися з масовими жертвами; вимога № 4: стійкість водних/харчових ресурсів	необхідність розробки законопроекту «Про національну стійкість»	Міноборони СБУ МОЗ	NATO Resilience Guidelines	досягнення цивільно-військової сумісності із силами Альянсу
Стандарт НАТО AJMedP-7 (STANAG 2596)	оперативний	впроваджено у ЗСУ	імперативне впровадження протоколів сортування (triage) та деконтамінації у цивільну медицину	Кодекс цивільного захисту України; накази МОЗ	ДСНС МОЗ	STANAG 2596	забезпечення виживання населення при масових ураженнях
Програма «Наука заради миру» (SPS); Рамка Євроатлантичного координаційного центру реагування на катастрофи (EADRCC)	оперативний	активна взаємодія	спільні розробки засобів виявлення патогенів; узгодження планів ДСНС із процедурами Центру реагування НАТО	міжнародні угоди; плани реагування ДСНС	ДСНС, Міноборони	NATO Civil Preparedness	технічна та експертна підтримка Співтовариства